

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENEN İŞİTME ENGELLİ BİREYLER İÇİN
İŞARET DİLİ SÖZ VARLIĞI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ASLIHAN TÜRK

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Lokman TANRIKULU
Doç. Dr. Mesut GÜN

NEVŞEHİR-2022

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENEN İŞİTME ENGELLİ BİREYLER İÇİN
İŞARET DİLİ SÖZ VARLIĞI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ASLIHAN TÜRK

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Lokman TANRIKULU
Doç. Dr. Mesut GÜN

NEVŞEHİR-2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Aslıhan TÜRK

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İşitme Engelli Bireyler İçin İşaret Dili Söz Varlığı Verilerinin Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Aslıhan TÜRK

Danışman

Doç. Dr. Lokman TANRIKULU

Doç. Dr. Mesut GÜN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Lokman TANRIKULU ve Doç. Dr. Mesut GÜN danışmanlığında Aslıhan TÜRK tarafından hazırlanan “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İşitme Engelli Bireyler İçin İşaret Dili Söz Varlığı Verilerinin Değerlendirilmesi ” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancılara Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / ..... / 2022

JÜRİ

İMZA

Danışman	: Doç. Dr. Lokman TANRIKULU	.....
Danışman	: Doç. Dr. Mesut GÜN	.....
Üye	: Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA	.....
Üye	: Doç. Dr. Bahar İŞİGÜZEL	.....
Üye	: Doç. Dr. Bengü AKSU ATAÇ	.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / ..... / .....

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Lokman TANRIKULU

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlama ve gerçekleştirilme sürecinde kıymetli vaktini ayırıp bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, bu süreçte sabrı ve inançlarıyla bana destek olan, alanda ilerlememi benden çok isteyen ve çabalayan değerli danışmanlarım Doç. Dr. Lokman TANRIKULU ve Doç. Dr. Mesut GÜN hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda tez savunmama katkısı olan alanın kıymetli isimleri; Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA, Doç. Dr. Bahar İŞİGÜZEL ve Doç. Dr. Bengü AKSU ATAÇ hocalarıma teşekkür ederim.

Üniversite okuyan her insanın yolunun kendisine rastlamasını temenni ettiğim, hayat görüşüne, çalışma disiplinine ve en önemlisi de insanlara karşı yönelimine hayran olduğum Prof. Dr. Zekerya BATUR hocama verdiğim sözü tutmanın mutluluğunu yaşayarak sadece teşekkür etmekle yetinmek zorunda kaldığımı belirtmek isterim. Bu çalışmanın yazılmasından bitiş aşamasına kadar maddi ve manevi anlamda yanımda olan Doç. Dr. Selcen KÖSE ÇİFCİ hocama, eşi ve bendeki değerini zengin Türkçemize sığdıramadığım Doç. Dr. Arzu TAŞDELEN KARÇKAY hocama teşekkür ederim.

Uzman görüşleri kısmında kıymetli zamanlarını ayırıp benimle ilgilenen Büşra ATMACA'ya, Doç. Dr. Yılmaz TUNÇER'e, işitme engelliler sınıf öğretmenleri Şahin GÜRLEK ve Fatma Filiz GÖÇ'e, işaret dili eğitmeni Özgül ÇETİN KEPÇE'ye, PIKTES Öğretmeni ve işaret dili uzmanı Nazlıcan DURUK ERDEN'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Kendisini tarif etmek gerekirse benim için altın madeninden farksız olduğuna inandığım Ürgüp İlçe Milli Eğitim Müdürü Savaş ÖZDEMİR'e, çalışmanın her aşamasına şahit olan Ayşenur ECE YAPILCAN ve en az kızı kadar emek veren Mustafa ECE'ye, bir öğretmenden çok daha fazlası Veysel ŞENOL'a, şekil olarak düzenlememe yardımcı olan abim Memet AYDEMİR ve ailesine teşekkür ederim.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENEN İŞİTME ENGELLİ BİREYLER İÇİN İŞARET DİLİ SÖZ VARLIĞI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ashhan TÜRK

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancılara Türkçe
Öğretimi anabilim Dalı, Yüksek Lisans, .../2022**

Danışman: Doç. Dr. Lokman TANRIKULU ve Doç. Dr. Mesut GÜN

ÖZET

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar kitap incelemesi, deyimler, atasözleri, hal eklerinin öğretimi, dört temel dil becerileri ve yöntem teknik geliştirmeye yöneliktir. Bu araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen işitme engelli bireyler için Türk işaret dili söz varlığı verileri incelenmiştir.

Bu alanda öğretilmesi gereken kelimeler temalara ayrılmış ve bulgular kısmında tablo haline getirilmiştir. Temalar selamlaşma ifadeleri, renkler, hayvanlar, sayılardan oluşmaktadır. Hedef alınan seviyeler ise A1 ve A2 temel seviyedir. Temalardan sonra verilerin toplandığı kaynaklar değerlendirilmiştir. Daha sonra temel dil seviyesinde bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenme aşamasında yeterlilikleri kazanımlar şeklinde incelenmiştir. Bunun için yenilenen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynağı referans alınmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda A1 ve A2 temel seviyelerde bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylere Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken basit ve günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kelimelerin verildiği tespit edilmiştir. Selamlaşma ifadeleri 9 kelime, renkler 11 kelime, hayvanlar 43 kelime, sayılar 10 kelime olmak üzere toplamda 73 tane söz varlığı mevcuttur. Araştırma süreci tamamlandıktan sonra işaret dili alanında uzman olan 6 kişiden görüş alınmıştır. Literatür taraması kısmında ifade edildiği gibi bu çalışma niteliğinde alanda yapılan çalışmaların sayısı azdır. Bu çalışmanın işitme engeli bulunan özel grupların dil öğrenimine yönelik çalışmalara rehber olması temenni edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, İşitme Engelli Bireyler, Türk İşaret Dili, Avrupa Ortak Başvuru Metni, Temel Seviye Söz Varlığı

EVALUATION OF SIGNAL LANGUAGE VOCABULARY DATA FOR HEARING- IMPAIRED INDIVIDUALS LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Ashhan TÜRK

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Social Sciences Institute Department of Turkish
and Social Sciences Education , Teaching Turkish To Foreigners Master Program**

Advisor: Doç. Dr. Lokman TANRIKULU

Doç. Dr. Mesut GÜN

ABSTRACT

There are various studies in the field of teaching Turkish as a foreign language. These studies are aimed at reviewing books, teaching idioms, proverbs, case suffixes, developing four basic language skills and method and technique. In this study, Turkish sign language vocabulary data for hearing impaired individuals learning Turkish as a foreign language were examined. The words that need to be taught in this area are divided into themes and tabulated in the findings section. Themes consist of greeting expressions, colors, animals, numbers. The targeted levels are A1 and A2 basic level. After the themes, the sources from which the data were collected were evaluated. Then, the proficiency of hearing impaired and foreign nationals at the basic language level in learning Turkish as a foreign language was examined in the form of gains. For this, reference is made to the renewed Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Evaluation. In this study, which is a qualitative research, descriptive method was used. At the end of the study, it was determined that while teaching Turkish as a foreign language to hearing impaired and foreign nationals at A1 and A2 basic levels, simple words that would meet their daily needs were given. There are 73 vocabulary items in total, including 9 words for greeting expressions, 11 words for colors, 43 words for animals, and 10 words for numbers. After the research process was completed, opinions were received from 6 people who are experts in the field of sign language. As stated in the literature review section, the number of studies in this field is few. It is hoped that this study will guide the studies on language learning of special groups with hearing impairment.

Key Words: Teaching Turkish as a Foreign Language, Hearing Impaired Individuals, Turkish Sign Language, Common European Framework of Reference, Basic Vocabulary.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Dil Nedir?	4
1.2. İşitme Engelliler	5
1.3. Türk İşaret Dili	6
1.4. Temel Kavramlar.....	7
1.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk İşaret Dili.....	8
1.6. D-AOBM Kapsamında Öğretilmesi Gereken Kelimeler.....	18
1.6.1. Selamlaşma Kelimeleri.....	18
1.6.2. Sayılar.....	22
1.6.3. Renkler	26
1.6.4. Hayvanlar	31
1.7. İşitme Engellilerin İşaret Dili Eğitiminde Kullanılan Yöntemler.....	49
1.8. İşaret Dilinde Görsel Materyallerin Yeri.....	51
1.9. İşaret Dili Öğretiminde Kullanılan Uygulamalar	51

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	54
2.2. Çalışma Materyali	54

2.3. Veri Toplama Teknikleri	55
2.4. Verilerin Analizi.....	55
2.5. Araştırmanın Problemi	58
2.6. Araştırmanın Amacı	58
2.7. Araştırmanın Önemi	59
2.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	60
3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	63
3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARTIŞMA

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

ALTINCI BÖLÜM
ÖNERİLER

Araştırmacılara Yönelik Öneriler	78
Öğretim Elemanlarına Yönelik Öneriler	79
Ders Kitabı Hazırlayacaklara Yönelik Öneriler	79
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR VE SİMGELER

vb.	: ve benzeri
D-AOBM	: Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme
Db	: Desibel
TİD	: Türk işaret dili
BSL	: İngiliz işaret dili
Vd	: ve diğerleri
Ed	: Editörlü
AOBM	: Avrupa Ortak Başvuru Metni
İÇEM	: Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi
PIKTES:	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İşaret Dili Yetkinlikleri (D-AOBM, 148)	12
Şekil 2. İşaret dili varlığı (D-AOBM, 152)	13
Şekil 3. Şematik doğruluk (D-AOBM, 156)	14
Şekil 4. Toplum dilbilimsel uygunluk ve kültürel repertuar (D-AOBM, 159-160)	15
Şekil 5. İşaret metni yapısı (D-AOBM, 164)	15
Şekil 6. Ortam ve bakış açıları (D-AOBM,167)	16
Şekil 7. Dilsel farkındalık ve yorumlama (D-AOBM, 169).....	16
Şekil 8. Hazırbulunuşluk ve etki (D-AOBM, 171)	17
Şekil 9. İşleme hızı (D-AOBM, 172)	17
Şekil 10. İşaretleme akıcılığı (D-AOBM,173).....	18
Şekil 11. Elveda kelimesinin gösterimi	18
Şekil 12. Güle Güle kelimesinin gösterimi	19
Şekil 13. Günaydın kelimesinin gösterimi	19
Şekil 14. Günaydın kelimesinin gösterimi	19
Şekil 15. Hoş Bulduk kelimesinin gösterimi.....	20
Şekil 16. Hoş Geldiniz kelimesinin gösterimi.....	20
Şekil 17. Merhaba kelimesinin gösterimi.....	21
Şekil 18. Özür dilemek kelimesinin gösterimi	21
Şekil 19. Selam kelimesinin gösterimi	21
Şekil 20. Teşekkür etmek kelimesinin gösterimi	22
Şekil 21. Sıfır sayısının gösterimi	22
Şekil 22. Bir sayısının gösterimi	23
Şekil 23. İki sayısının gösterimi	23
Şekil 24. Üç sayısının gösterimi.....	24
Şekil 25. Dört sayısının gösterimi	24
Şekil 26. Beş sayısının gösterimi	24
Şekil 27. Altı sayısının gösterimi	25
Şekil 28. Yedi sayısının gösterimi	25
Şekil 29. Sekiz sayısının gösterimi	25
Şekil 30. Dokuz sayısının gösterimi.....	26
Şekil 31. Beyaz renginin gösterimi	26
Şekil 32. Gri renginin gösterimi	27
Şekil 33. Kırmızı renginin gösterimi.....	27
Şekil 34. Lacivert renginin gösterimi	28
Şekil 35. Mavi renginin gösterimi.....	28
Şekil 36. Mavi renginin gösterimi.....	28
Şekil 37. Mor renginin gösterimi	29
Şekil 38. Pembe renginin gösterimi	29
Şekil 39. Sarı renginin gösterimi.....	30
Şekil 40. Siyah renginin gösterimi	30
Şekil 41. Turuncu renginin gösterimi.....	31
Şekil 42. Yeşil renginin gösterimi.....	31
Şekil 43. Akrep kelimesinin gösterimi	32

Şekil 44. Arı kelimesinin gösterimi.....	32
Şekil 45. At kelimesinin gösterimi.....	33
Şekil 46. Ayı kelimesinin gösterimi.....	33
Şekil 47. Balık kelimesinin gösterimi.....	34
Şekil 48. Boğa kelimesinin gösterimi.....	34
Şekil 49. Böcek kelimesinin gösterimi.....	35
Şekil 50. Cıvcıv kelimesinin gösterimi.....	35
Şekil 51. Çekirge kelimesinin gösterimi.....	35
Şekil 52. Deve kelimesinin gösterimi.....	36
Şekil 53. Domuz kelimesinin gösterimi.....	36
Şekil 54. Eşek kelimesinin gösterimi.....	37
Şekil 55. Fare kelimesinin gösterimi.....	37
Şekil 56. Fil kelimesinin gösterimi.....	37
Şekil 57. Fok kelimesinin gösterimi.....	38
Şekil 58. Geyik kelimesinin gösterimi.....	38
Şekil 59. Hayvan/Kaplan kelimesinin gösterimi.....	39
Şekil 60. Hindi kelimesinin gösterimi.....	39
Şekil 61. Horoz kelimesinin gösterimi.....	39
Şekil 62. İnek kelimesinin gösterimi.....	40
Şekil 63. Kanguru kelimesinin gösterimi.....	40
Şekil 64. Kaplumbağa kelimesinin gösterimi.....	41
Şekil 65. Karga kelimesinin gösterimi.....	41
Şekil 66. Karınca kelimesinin gösterimi.....	42
Şekil 67. Kartal kelimesinin gösterimi.....	42
Şekil 68. Keçi kelimesinin gösterimi.....	42
Şekil 69. Kedi kelimesinin gösterimi.....	43
Şekil 70. Kelebek kelimesinin gösterimi.....	43
Şekil 71. Kirpi kelimesinin gösterimi.....	44
Şekil 72. Köpek kelimesinin gösterimi.....	44
Şekil 73. Kurbağa kelimesinin gösterimi.....	44
Şekil 74. Kurt kelimesinin gösterimi.....	45
Şekil 75. Kuş kelimesinin gösterimi.....	45
Şekil 76. Sinek kelimesinin gösterimi.....	46
Şekil 77: Solucan kelimesinin gösterimi.....	46
Şekil 78. Tavşan kelimesinin gösterimi.....	46
Şekil 79. Tavuk kelimesinin gösterimi.....	47
Şekil 80. Tavus Kuşunun gösterimi.....	47
Şekil 81. Tilki kelimesinin gösterimi.....	48
Şekil 82. Timsah kelimesinin gösterimi.....	48
Şekil 83. Yengeç kelimesinin gösterimi.....	48
Şekil 84. Yılan kelimesinin gösterimi.....	49
Şekil 85. Zürafa kelimesinin gösterimi.....	49
Şekil 86. Parmak Alfabeti.....	50
Şekil 87. Temaların Analizi.....	63
Şekil 88. İşaret dili birikimi.....	65

Şekil 89. Şematik doğruluk	66
Şekil 90. Ortam ve bakış açıları	66

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Selamlama İfadeleri	60
Tablo 2. Sayılar.....	61
Tablo 3. Renkler	61
Tablo 4. Hayvanlar	62

GİRİŞ

Türkçe Sözlükte “Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma.” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009: 526). Dil; toplumlar arasında iletişimi sağladığı gibi topluma mal olmuş kültür aktarımının da taşıyıcısı konumundadır. Bir ulusun kültürüne, toplumsal bakışına, düşünce yapısına ilişkin ipuçlarını ortaya koyar. Bu şekilde toplumda ortak bir iletişim dili oluşur. Dilin yaşayan ve canlı bir varlık olması onu kullanan topluma bağlıdır.

Tarih boyunca insanlar sosyalleşmenin ve iletişimin bir gereği olarak dile ihtiyaç duymuşlardır. Zaman içerisinde bu iletişimin şekli değişse de toplumdaki zorunluluğu giderek artmıştır. Gerek mağara duvarlarına çizilen resimler gerekse jest, mimikler ya da el, kol hareketleri olsun bir şekilde anlaşmaya ve günlük hayatta yaşamlarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Dünya üzerinde insan dışında diğer canlılar bile birbirleri ile anlaşabilmek için içgüdüleriyle hareket ederek iletişim kurma yoluna gitmişlerdir. Bundan dolayı dil; bir toplum için yaşayan, değişen ve zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bir birey için ise zorunluluk boyutu bir kat daha fazladır. Çeşitli sebeplerle dil öğrenen bireyler 2010 yılından itibaren Türkiye’ye gelmektedir. Bu alana olan ihtiyaç 2010’dan itibaren bir ivme kazanmıştır. İş, kariyer, eğitim, evlilik, sosyal hayatta iletişime geçmek, göç gibi zaruri sebeplerden dolayı dil öğrenimi bir gereksinim haline gelmiştir. Bireylerin dil öğrenmek için Türkiye’ye gelmesi dil öğretiminin nasıl yapılacağı sorununu da beraberinde getirmektedir; çünkü her bireyin dil öğrenme amacı ve kapasitesi farklı özellikler barındırmaktadır.

İlk başlarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde dil bilgisi kuralları ön planda iken daha sonraları bireylerin günlük hayatını devam ettirmeye yönelik pratik ve evrensel kelimeleri bilmelerine yöneliktir. Dil öğretiminde temel kaynak olarak Avrupa Ortak Çerçeve Programı üzerinden hareket edilmektedir. Bu kaynakta bulunan temel, orta ve ileri seviyelerin kazanımlarına ve yeterliliklerine göre bir yol izlenmektedir. Zaman içerisinde yenilenen

çerçeve programa eklemeler yapılmıştır. Çağın dil gereksinimlerine cevap verebilmesi için tekrar gözden geçirilmiştir. 2021 yılında yayınlanan çerçeve programa işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin Türkçeyi nasıl öğreneceği ile ilgili yeterlilikler eklenmiştir.

Özellikle işitme engelli bireylerin dil öğrenimi diğer gruplara göre hassasiyetini daha fazla korumaktadır. Bireylerin cihaz kullanımı, tedavi sürecinin getirdiği sonuçlar, aile içinde yaşanan sorunlar çevrelerine yansımaktadır. Bu olaylar işitme engelli kişinin dil edinimini, eğitimini ve sosyal hayatını derinden etkilemektedir. Bu durumdaki öğrencilerin eğitimi konusunda ekstra çalışmalar şarttır (Bulut, 2018:23). Bu yüzden de yukarıda bahsedildiği gibi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanındaki çalışmalara ve çerçeve programa işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin dil öğretim kazanımları eklenmiştir.

Türkiye’de bulunan işitme engelliler hakkında yapılan çalışmalar diğerlerine göre azdır. Bu bireylerin günlük hayatta iletişime geçmelerini sağlamak için işaret öğretiminin yapılması şarttır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından işaret dilinin bireylerin konuşmalarını tembelleştirdiği düşüncesi ile bütün işaret dili kitapları yasaklanmıştır. Böyle bir kuralın gelmesi bu bireyler için olumsuz bir sonuçtur. Günümüzde ise bu kuralın yerini işaret dili kılavuz kitaplar ve kelime sözlükleri almıştır. Artık resmiyette işitme engelli bireylerin işaret öğretimini destekleyen müfredat ile karşı karşıyayız. İlk başlarda çok az kaynağa sahip olan işitme engelli bireyler için son zamanlarda faydalı eğitim politikaları bulunmaktadır.

Türkiye’de işitme engeli bulunan bireylere hayatlarını idame ettirebilmeleri için birtakım sembollerden oluşan işaret dili öğretilir. Jest ve mimiklerin de desteklediği işaret dili yukarıda da anlatıldığı gibi son yıllarda öğrenilmeye istek duyulan bir alan haline gelmiştir. Sadece işitme engelli bireyler tarafından değil, sağlıklı bireyler tarafından da öğrenilmeye açık bir dil olmuştur. Özellikle sağlıklı bireylerin öğrenmesi ve işitme engelli bireylerle iletişime geçmesi, onlara yardımcı olmak açısından önemlidir. Sosyal hayatta işitme engeli olsun veya olmasın toplumda giderek artan işitme problemine yönelik eksikliklerin bu şekilde tamamlanması gerekmektedir. Bu da toplumların işitme engelli bireylere olan duyarlılığını sağlayacaktır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından geliştirilen projeler kapsamında Halk Eğitim merkezlerinde düzenlenen işaret dili kursları ile pek çok sağlıklı birey 120 saat şeklinde planlanan bu dili öğrenmektedir. Temel seviyeyi geçen bireyler üst kurda işaret dili dilbilgisi kursunu alabilmektedir. Buna kısaca tercümanlık kursu da denilmektedir. Bazı Halk Eğitim

Merkezlerinde özellikle tercümanlık sınıflarında işitme engelli bireylerin de bulunduğu görülmektedir. Tercümanlık sınıflarında eğitim almak isteyen bireylerin Halk Eğitim Merkezinin belirlediği şartlara uyması gerekmektedir. Örneğin, üniversitelerin lisans bölümlerinden mezun olmayan bireylerin tercümanlık sertifikasına sahip olması söz konusu değildir.

Toplum tarafından etiketlenmiş ve ayrıştırılmış işitme engelli bireylerin Türkçeyi öğrenebilmek ve günlük hayatlarını devam ettirebilmek için bu çalışma ele alınmıştır. Bu alandaki çalışmalardan hareketle işaret dili kelime sözlüğü incelenmiş ve dil öğretimi için önemli bir kaynak olan Avrupa Ortak Çerçeve Programı ile ilişkilendirilmiştir. Tıpkı normal bireylerdeki dil öğretiminde olduğu gibi işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin dil öğreniminde de dil seviyeleri bulunmaktadır. Bu seviyeler ilk önce tablolar şeklinde incelenmiş ve daha sonra kelimeler görsellerle ifade edilmiştir.

Bulgular kısmında tabloların analizi yapılmış ve veri toplama tekniklerinde de bu konudaki uzman görüşlerine yer verilmiştir. Bireylerin günlük hayatta sahip olabilecekleri kazanımlar da çalışmada bulunan bölümler arasındadır.

Türk işaret dilinin işitme engeli bulunan bireylere yönelik yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanına etkin bir şekilde uyarlanması ve dilimizi öğretmek için engellerin ortadan kalkması gerekmektedir. Evrensel işaretler, duyu organlarına hitap eden alternatif kaynaklar, görsel materyaller, dudak okuma, göz iletişimi, kelimenin gerçek anlamına odaklanma, parmak alfabesi, gösterip yaptırma vb. uygulamalar kullanılarak dil öğretimi sağlanabilir.

İşitme engelli bireylerin de toplum içinde iletişime geçmesi ve sosyal hayatta işaret dili sayesinde en düşük seviyede bile olsa kendilerini ifade etmeleri mümkündür. Aynı zamanda evrensel kelimelerden oluşan sözlük değerindeki çalışma hazırlanarak işitme engeli bulunan bireyin bir öğretmene ihtiyaç duymadan da iletişime geçmesini sağlamak mümkündür.

Bu çalışmada A1 ve A2 seviyeleri dikkate alınmıştır. İncelenen kelimeler ise selamlaşma ifadeleri, renkler, sayılar ve hayvanlardan oluşan evrensel kelimelerdir. İşitme engelli bireylerin dezavantajlı durumlarını en aza indirebilmek ve Türkçenin sınırsız gücünü ortaya çıkarmak için önemli bir çalışmadır. Bundan sonraki çalışmalara rehber olması ve daha farklı çalışmalara bir kapı açması temenni edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Dil Nedir?

Aksan (2003) dili; düşünce, duygu ve isteklerin, toplumdaki ortak olan ögeler, kurallardan yararlanılarak aktarılmasına yarayan çok gelişmiş bir dizge olarak tanımlamaktadır. Ergin'e (1980) göre dil, *“insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, doğal bir araç, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir kurumdur”*. Bu tanıma bakılarak dilin çok yönlü ve canlı olduğu anlaşılmaktadır. Zamanla değişen ve kullanıldıkça gelişen bir yapısı mevcuttur.

Edward'ın (Sapir, 1921:7) ifade ettiği gibi insanoğlunun ‘içgüdüsel olmayan becerisi’ sayılan, dili ve dilin iletişimsel özelliklerini kullanarak kendini ifade etme becerisi, insanoğlunu hayvanlardan farklı kılmakta ve doğadaki diğer canlılara göre de daha üstün kılmaktadır. Hayvanlarda ve doğada var olan sesler ve semboller dilin oluşmasına zemin oluşturmuş ve zamanla dili geliştirmiştir. Öte yandan, dilin zaman içerisinde değişip gelişebilmesi, ancak dinleyici ve konuşan arasındaki iş birliğine bağlıdır. Bilgi alışverişinin anlamlı ve tutarlı bir düzeyde gerçekleşmesi orada bir dilin varlığına işaret etmektedir (Nowak ve Krakauer, 1999).

Örnek vermek gerekirse en genel anlamda diller insanın merak alanı içerisinde bir anlaşma aracı olarak tanımlanabilmektedir (Gedikli, 2015). Dil, günlük hayatta iletişimi sürdürmek ve sosyalleşmek amacıyla bir gereklilik arz etmektedir. Bunun sağlanması için dili kullanmak ve hayata geçirmek gerekmektedir. Dilin kullanımını sağlamak zamanla kelime hazinesinin gelişmesine de faydalı olacaktır.

Türkiye'ye kariyer, eğitim, mecburi göç, seyahat, evlilik gibi amaçlarla gelen bireyler dile çok fazla maruz kalırlar. Hayatlarını idame ettirebilmek için Türkçeyi kurallarına uygun bir şekilde konuşmaları ve toplumsal yaşamda yer edinmeleri gerekir.

Özellikle bu bireyler işitme engeli bulunan ve yabancı uyruklu kişilerden oluşuyorsa dile ve o dili bilen bireylere ihtiyaç daha fazladır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında bireylerin ilk seviyede temel kalıpları bilmeleri ve yaşamlarını idare edecek kadar kendilerini dil yoluyla ifade etmeleri bu bireylerin topluma kazandırılması açısından önemlidir. Bu da ancak dil yoluyla gerçekleşmektedir. Araştırmanın sınırlılığını oluşturan temel dil seviyesinde herhangi bir dil bilgisi konusu bulunmamaktadır.

Avrupa Ortak Çerçeve Programı kapsamında ele alınan kelimeler ve temalar incelenen seviyeye göre sınıflandırılmıştır. Bu programda dil öğretiminin Avrupa standartlarında yenileşmeye ve gelişmeye açık olduğu görülmektedir. Bu gelişim ve yenilikler her yaştan bireyi kapsamaktadır. Dil eğitiminin erken yaşlarda başladığı ve daha avantajlı olduğu bu programda görülmektedir. Birçok özel eğitim kurslarında yabancı dil eğitimleri küçük yaşlarda başlamaktadır. Yenileşmenin bir gereği olarak Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme ölçeği 2021 yılının Aralık ayında yayınlanmıştır. Bu ölçekte çalışmanın konusunu temsil eden işitme engelli bireylerin dil öğrenimine yönelik kriterler bulunmaktadır.

1.2. İşitme Engelliler

İşitme engeli; işitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevini yeterince yerine getiremeyiş durumudur. Bazı insanlarda çeşitli nedenlerle işitme meydana gelmez; sonuçta böylesi bireylere sağır, dilsiz, işitme özürlü veya işitme engelli gibi adlar konulur (Özgür, 2013: 90). İnsanların hayatlarını idame ettirmelerinde işitme duyusu önemlidir. İşitme duyusunun yetersizliği kulakta meydana gelen rahatsızlıklardan kaynaklanmaktadır. İşitme sorunu ile dünyaya gelen bireylerde çevresinde bulunan seslere karşı tepkisizlik oluşmaktadır. İşitmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi amacıyla bazı şartlar vardır:

- Sesin olması,
- Sesin kulağın algılayacağı frekans aralığında bulunması,

- Sesi algılayabilecek ve beyin merkezine ulaştırmaya yarayan kulağın görevini yapabilir durumda olması,
- Sesin kulak içinden beyin merkezine doğru bir şekilde sorunsuz aktarılması,
- Bu merkeze doğru anlamlandırılması ve sesin yorumlanması gerekmektedir.

İnsanın normal sesleri işitme frekansı 16-20.000 aralığındadır ama işitme engelli bireylerin bu frekanstaki sesleri duyması mümkün değildir. Bu aralıktaki sesleri algılayabilmek için işitme cihazına ihtiyaç duyarlar. Ama frekans seçiciliğinin azalması; karmaşık seslerden oluşan konuşma seslerini ayırt etme ve bunları arka plan gürültülerinden ayırabilme yetilerinin de azalması anlamına gelebilmektedir (Ozimek vd.,2004).

İşitme cihazının görevi, bireyin çevresinde bulunan sesleri doğru bir şekilde algılamasına yardımcı olmaktır.

İşitme cihazının yararları şu şekilde sıralanabilir:

- İşitmeden en üst düzeyde yararlanmak,
- Çevredeki sesleri tanımak
- Sesler hakkında bireyin bilincini artırmak,
- Özgüveni yüksek bireyler kazandırmak,
- Çevre ile sürekli iletişimde bulunabilir hale gelmek,
- Sözel dil becerilerini geliştirmek,
- Bireylerin konuşmalarının anlaşılabilirliğini artırmaktır.

1.3. Türk İşaret Dili

TİD, dünyadaki en eski işaret dillerinden biri olarak kabul edilir (Zeshan, 2003). Her dil gibi Türk işaret dilinin de kendine has kuralları ve grameri bulunmaktadır. Diğer dillerde olduğu gibi erken yaşlarda öğrenilmesi bireyler için daha faydalıdır. İşaretlerin gösteriminde tek veya çift el kullanılır, bir işaret birden fazla anlama gelebilir veya aynı kelimenin farklı gösterimleri bulunabilir.

İşitme engellilerin konuşmalarını geciktirdiği düşüncesiyle 1953 yılında sağır dilsiz okullarında işaret dili yasaklanmıştır. Bunun sonucu olarak işaret dili sözlüğü, dil bilgisi ve ders kitaplarının hazırlanması, ulusal işaret dilinin oluşması/yaygınlaşması engellenmiş (Akalin, 2013) ve dolayısıyla TİD'le ilgili çalışmaların yapılması da gecikmiştir. Bu yasak

sonucunda ortak işaret dilinin üretilmesinde, öğretilmesinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. TİD ile ilgili temel niteliğinde olan akademik çalışma Alman araştırmacı Zeshan (2003) tarafından yapılmıştır. Türk işaret dilinin konu edildiği bu çalışmalarda farklı yöntemlerin kullanıldığı görülmüştür.

İletişimin gerçekleşmesi amacıyla işitme engelli bireyler farklı iletişim kanallarını kullanmaktadır. Konuşma dilleriyle gerçekleştirdikleri iletişimde işitsel sessel kanalı, işaret dillerinde ise görsel-uzamsal kanalı kullanılmaktadır. Beyinde bulunan ve zamanla gelişen görsel-uzamsal zeka sayesinde nesnelere yerleri, yön kavramı, diğer nesnelere olan konumu hakkında bilgi sahibi olunur. İşaret dilinde bulunan kelime hazinesi bahsedilen özelliklere uygundur. Kafa hareketi ile el işaretlerinin birlikte kullanılması, jest ve mimiklerin bu hareketleri desteklemesi bu duruma örnek verilebilir. Temel seviye kelimelerinin öğretiminde dil bilgisi kuralları ve eklerin kullanılmasına gerek yoktur ama ilerleyen seviyelerde gramer kuralları ile birlikte devam edilir.

1.4. Temel Kavramlar

İşitme Engelli Birey: Normal frekansta bir sesi işitemeyen durumda olan bireylerdir. Bu bireylerin özel eğitim gerektiren ortamlarda ve seçilmiş eğiticiler tarafından eğitim alması gerekmektedir. İşitme engelinin farklı dereceleri bulunmaktadır. Doğduktan sonra işitme yetisini kaybeden ya da kalıtım olarak işitme problemi yaşayan bireyler de bulunmaktadır. Duyma yetisini tamamen ya da kısmen belli bir seviyede yitirmiş bireylere işitme engelli birey denilmektedir.

İşitme: Beş duyu organımızdan biri olan ve etkili dinlemenin gerçekleşebilmesi için kullanılan iletişim ögesidir. İşitmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için;

- ✓ Sesin olması,
- ✓ Sesin kulağa ulaşması,
- ✓ Gelen sesin duyulabilir bir frekansa sahip olması,
- ✓ Sesin kulakta bulunan dış, orta ve iç bölümleri aşması
- ✓ Sesin işitme ve algılama merkezlerine ulaşması gerekir.

Ağır İşiten Birey: Genellikle işitme cihazının yardımıyla işitmeye çalışan bireylerdir. Dilsel bilgileri işitme cihazı kullanmadan algılayamazlar.

Kaynak:<https://www.bulmacabulmaca.com/terimler/ozel-egitim-terimi-agir-isiten-birey-nedir/>

14.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Sağır Birey: İşitme cihazı kullanıp kullanmadığı fark etmeksizin dilsel girdileri alamayan bireylerdir.

İşitme Cihazı Kullanan Birey: Her tip işitme kaybına ve hangi yaş grubunda olursa olsun işitme cihazına ihtiyaç duyan birey anlamına gelmektedir. Burada önemli olan faktör işitme cihazının doktor kontrolünde ve düzenli olarak kullanımını gerçekleştirmektir. Her işitme cihazının frekans olarak engeli bulunan bireye her sesi verme kalitesi aynı olmayabilir. Bu yüzden doktor denetiminde ve düzenli aralıklarla kontrol sağlanarak kullanılmasında fayda vardır.

İşitme Kaybı Dereceleri:

- ✓ 0-25 db normal işitme sınırı
- ✓ 26-40 db hafif işitme kaybı
- ✓ 41-55 db hafif- orta işitme kaybı
- ✓ 56-70 db orta-ileri işitme kaybı
- ✓ 71-90 db ileri işitme kaybı
- ✓ 91 ve üzeri db çok ileri işitme kaybı

Kaynak:<https://www.ailemozelegitim.com/calisma-alanlari/isitme-engelli-bireyler> 14.04.2022

tarihinde alınmıştır.

1.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk İşaret Dili

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni tüm bireylerin nitelikli eğitim alma hakkını sağlayan çalışmaların başında gelir. 2001 yılında yayınlanan bu kaynak mevcut olan 40 farklı dilde güncellenmiş ve genişletilmiştir. Öğretmenlerin izlemesi gereken yollar, seviyelere göre nelerin yapılması gerektiği yol gösterici özelliğe sahiptir. Yeni yayımlanan ölçeğe işaret dili yetkinlikleri eklenmiştir. Bu yetkinlikler; dilsel, toplum dilbilimsel ve edimsel yetkinlik şeklindedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair alan yazını incelendiğinde işitme engelli bireylerle ilgili olarak sadece Bulut (2018), Gün ve Türk (2021), Tanrıku ve Ünsal'ın (2019) yaptıkları çalışmalar mevcuttur.

Bulut'un çalışmasında ifade edildiği gibi Yabancılara Türkçe öğretimi alanında özellikle görme engellilerle yapılmış birkaç çalışmanın olduğu tespit edilmiştir (Bulut, 2018). Tanrikulu ve Ünsal (2019) ise bu konuda daha önceden herhangi bir araştırma yapılmadığını ifade ederek literatürdeki bu eksiği kapatmak amacıyla ilgili çalışmayı yapmayı uygun gördüklerini belirtmektedir. Gün ve Türk(2021) yaptıkları çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen işitme engelli bireylerin dil öğrenim süreçleri hakkında çok az çalışmanın olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun dışında işitme engellilere Türkçe öğretimi alanında yapılan araştırmaların da yabancılara yönelik olmadığı görülmektedir.

Tüm bunlara ek olarak İngilizcenin işitme engelli yabancılara öğretimi konusunda yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır (Birinci, 2014; Domagala ve Kontra, 2016; Domagała-Zyśk ve Podlewska, 2019; Csizér ve Kontra, 2020; Sultanbekova, 2019; Nasir, Hashim, Rashid ve Yunus, 2021). Bu araştırmalar İngilizcenin yabancı dil olarak işitme engelli bireylere öğretimi konusunda daha çok araştırma yapıldığını göstermenin yanı sıra işitme engelli yabancı öğrencilere Türkçe öğretimi alanında yapılabilecek çalışmalara da kapı aralamaktadır.

Kurt (2017) tarafından yapılan araştırmada ise işitme engelli öğrencilere ana dili eğitimi veren Türkçe öğretmenlerinin büyük kısmının işitme engelli bireylerin eğitimiyle ilgili hiçbir eğitim almadıkları tespit edilmiştir. Bu durum beraberinde pek çok soruna neden olmaktadır. Bulut (2018) işitme engelli öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretecek öğretmenlerin bu konuda hazırlıksız olması durumunda uygun öğretimin yapılamayacağını, sonuç olarak işitme engelli öğrencinin dil öğrenim sürecini daha da zor bir hâle getireceğini ifade etmiştir. Öğreticinin işitme engelli öğrenciler hakkındaki bilinç eksikliği ve işaret dilinin etkili kullanılamaması birçok soruna sebep olmaktadır (Bulut, 2018).

Deliveli (2020) işitme engellilere verilen eğitim hizmetinin niteliği üzerinde en önemli faktörün öğretmenler olduğunu belirtmekte, öğretmen yeterliklerinin artırılması konusunda da çalışmaların yapılmasını önermektedir. Branş öğretmenleri, Türkiye'de işitme engelliler alanında eğitim almamış dahi olsalar işitme engelliler okullarına atanmakta, bu durum eğitim sırasında öğrencilerle öğretmenler arasında birçok iletişim sıkıntısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İşitme engelli bireylerin eğitimi konusunda eğitim almamış öğretmenler, alan bilgisi eksikliğinin yanında bu öğrencilere uygulanacak etkinliklerin oluşturulması, uygun

öğretim yöntemine karar verilmesi ve ortamın işitme engelli öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi noktasında da zorluklarla karşılaşmaktadır (Kurt, 2017).

İşitme engelli öğrenciler özel bir grup olduğu için etkili ve motivasyon artırıcı öğrenme ortamı sağlama noktasında öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Ayrıca öğretmenler işitme engelli öğrencilere etkili öğrenme stratejilerini öğretmekle birlikte özerk bir şekilde yabancı dil öğrenme konusunda da onları desteklemelidir (Csizér ve Kontra, 2020). Yaman, Dönmez, Avcı ve Kabakçı Yurdakul (2016) araştırmalarında geliştirdikleri mobil uygulamalar ile işitme engelli öğrencilere okuma yazma öğretmek amacıyla kullanılmış, yapılan uygulama sonucunda da teknoloji kullanımının eğitim ortamlarında öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artırdığı sonucuna varmışlardır. Nasir vd., (2021) tarafından yapılan araştırmada ise işitme engelli öğrencilerin mobil teknoloji kullanımının ikinci dil öğrenmelerini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tiryaki (2014) yaptığı araştırmada işitme engelli bireylere Türkçe eğitimi veren öğretmenlerin öğretim sırasında görsel materyal kullanılmasının konuyu somutlaştırdığını ve bilgilerin kalıcılığını artırdığını, işitme engelli öğrenciler adına teknolojik materyallerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Massi, Salija ve Muhayyang (2019) tarafından yapılan araştırmada işitme engelliler öğretmenin kelime öğretimi için görsel materyal kullanımının öğrencilerin kelimeleri daha kolay anlamasını sağladığını, öğrencilerin motivasyonlarını artırdığı görülmektedir. Birinci (2014) görsel materyal kullanımının işitme engelli öğrencilere yabancı dilde kelime öğretimi konusunda etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda öğretmenler, aile, yakın çevrenin de soyut kavramların öğretiminde rol oynadığını, çevrenin yardımıyla bu kavramlarla karşılaşan çocuklara soyut kavramların öğretiminin daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Sarıkaya ve Uzuner (2013) tarafından yapılan araştırmada işitme engellilere eğitim veren öğretmenlerin, ailelerinin, yakın çevrelerinin işitme engelli öğrencilerin eğitimi konusunda önemli olduğu vurgulanmıştır.

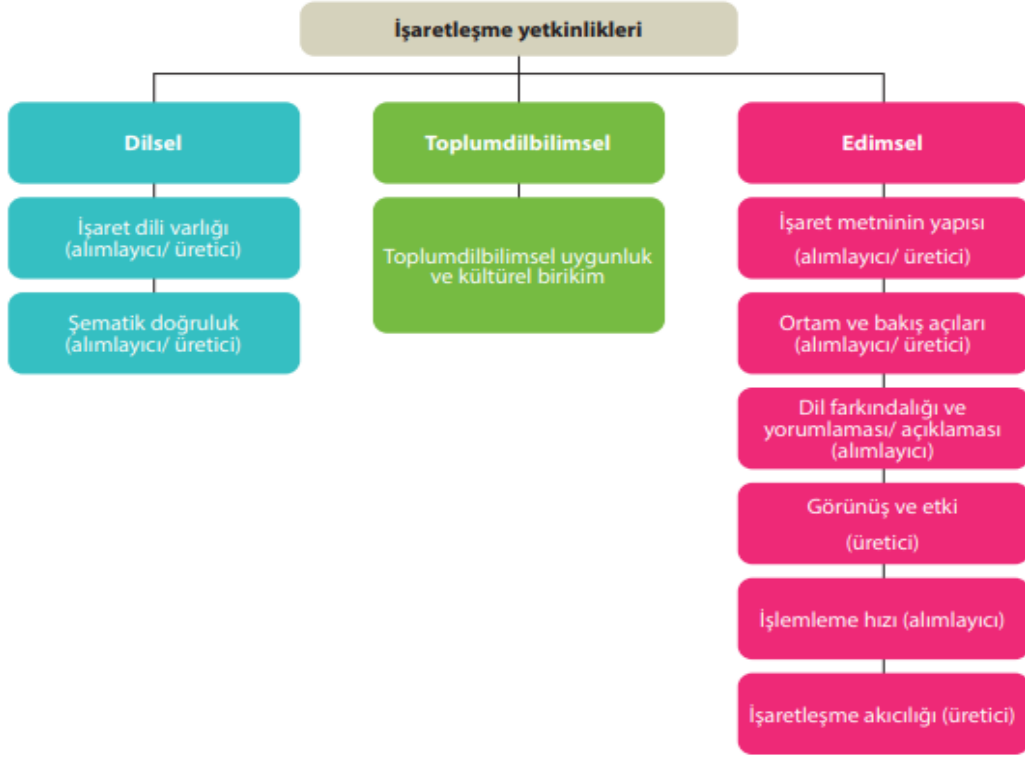
Sarıkaya ve Uzuner (2013) işitme engelli öğrenciler için özel bir program hazırlanması, hazırlanan bu programın uygulamaya aktarılması, uygulamaya aktarıldıktan sonra ders ve çalışma kitaplarına ihtiyaç duyulması, görsel materyallerin ve kılavuz kitapların da hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Bulut (2018), yabancı öğrencilere Türk işaret dilinin öğretimi hususunda sanal işaret dilinin etkin bir şekilde kullanılabileceğini, sanal işaret dili yoluyla Türk işaret dilinin daha da basit öğretilbileceğini bildirmektedir; fakat işitme engelli öğrencilere Türkçe eğitimi veren öğretmenlerin büyük kısmının işaret dili eğitimi almadığı Kurt'un (2017) yaptığı araştırmada ortaya konmuştur. İşaret dili bilmenin işitme engelli öğrencilerin okullarında çalışacak öğretmenler için temel koşul olarak kabul edilmesi öneriler arasında bulunmaktadır.

Çalıcı, Kamacı ve Aytan (2022) tarafından yapılan İşitme Engelli Yabancı Öğrencilerde Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar adlı çalışmada işitme engelli öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu süreci doğrudan yaşayan öğretmenlerin bu konu hakkındaki görüşleri önemlidir. Bu bağlamda Türkçe öğretimi konusunda sorun yaşayan bu bireylerin sorunlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu araştırma yabancı uyruklu öğrencilere Türkçe öğreten 6 öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Toplanan veriler de içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda dil öğretiminde karşılaşılan sorunlara bakıldığında;

- Öğrenciler için verimli bir süreç oluşturulamamıştır.
- Yapılan araştırma kurumsal olarak desteklenmemiştir.
- Öğretmenlerin işitme engelli bireylerin eğitimi için hizmet içi eğitimleri bulunmamaktadır. Bu şekilde dil öğretmek için iş başına gelen öğretmenlerin nasıl iletişim kuracağı hakkında bilgisi bulunmamaktadır. Bundan dolayı da bu öğrencilere uygulanacak etkinlik konusunda güçlükler yaşanmaktadır.
- Bu bireylerin karşılaştıkları en büyük dezavantaj engelli olmalarıdır. Bundan dolayı bu bireylerin kendilerine has bir öğretim programı bulunmadığını sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çalışmanın ana eksenin oluşturan A1 ve A2 seviyesinde bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin Türkçeyi öğrenme yeterlilikleri aşağıda bulunan şekillerde anlatılmaya çalışılmıştır.

Şekil 1. İşaret Dili Yetkinlikleri (D-AOBM, 148)

Dilsel yetkinlik ölçeğinde; el ve el dışı hareketler, sözcük türleri ve anlamları hakkında bilgiler, baş ve vücut hareketleri, kelimeleri kullanmaya yönelik yetkinlikler bulunmaktadır. Temel seviyelerdeki yetkinliklere bakıldığında; yardımcı fiilleri kavrama, verilen komutları anlama, miktar ifadelerini anlama, onay ya da ret bildiren basit ifadeleri fark edebilme, selamlaşma, vedalaşma gibi ifadeleri anlama, zamansal ifadeleri anlama, fikrini belirtme vb. şeklindedir. (D-AOBM, 148)

İşaret dili varlığı		
	Alımlayıcı	Üretici
A2	<p>Kişinin sadece üretken işaretler yoluyla ifade ettiği içeriği anlayabilir.</p> <p>Sağır insanların kullanımı için tasarlanmış yaygın teknik cihaz kavramlarını anlayabilir.</p> <p>Yardımcı fiillerin (ör. [Türkçe'de]-ebilmek =<yetenek>, -melli/malı =<komut>, istemek=<dilek>) anlamını kavrayabilir.</p> <p>Günlük metinlerden (ör. sayılar, isimler, yerler, kişiler) belirli bilgileri çıkarabilir.</p> <p>İşaretçi içeriği görselleştirmek için resimler gösterdiğinde işaretlemeyi anlayabilir.</p>	<p>Bir dizi işaret kullanabilir.</p> <p>Bir olay örgüsü ya da hikâyenin ana temasının farklı yönlerini (ör. "gece boyunca çalışmak" da olduğu gibi süre) sunabilir.</p> <p>Bir şeyi tasvir etmek için örnek kullanabilir.</p> <p>İki şey arasındaki farkı açıkça gösterebilir.</p> <p>Bilgiyi kısa ve asgari düzeyde ancak anlaşılır bir biçimde aktarabilir.</p> <p>Hazırlık yaparak ilgili konuyla alakalı doğru isimleri ve terim bilgisini kullanabilir.</p> <p>Bir kişiyi ayırt edici özellikleri açısından betimleyebilir.</p>
	<p>Bir kişinin/nesnenin kapsamlı tasvirinde yer alan vücut biçimi, saç şekli ya da meslek gibi ayrıntıları tanımlayabilir.</p> <p>Bir yer ya da nesnenin yakınlığı ya da uzaklığı hakkındaki el-dışı bilgiyi anlayabilir.</p> <p>El-dışı işaretlerle ifade edilen anlamı tanıyabilir ve doğru bir şekilde yorumlayabilir.</p> <p>Muhatabın kodlanmış arka kanal işaretlerini tanıyabilir ve anlayabilir.</p> <p>İşaretçinin ne yaptığına ilişkin basit bildirimleri anlayabilir.</p> <p>Basit talimatları, istekleri, tavsiyeleri vb. anlayabilir.</p>	<p>Kendi fikrini ifade edebilir.</p> <p>Eylemler ve ilişkiler (ör. aile içinde) gibi basit ifadeleri görsel olarak anlatabilir.</p> <p>Doğrudan doğruya bir talebi işaret diliyle anlatabilir.</p> <p>El-dışı ipuçlarıyla bir tutarı/miktarı ifade edebilir.</p> <p>Uygun el-dışı ipuçları kullanarak yakınlığı ya da uzaklığı ifade edebilir.</p> <p>Glyisilerin tasarımını, rengi ve dokusunu ifade edebilir.</p>
A1	<p>Komutları (ör. "kapıyı aç") doğrudan doğruya anlayabilir.</p> <p>El-dışı işaretlerle ifade edilen miktarları anlayabilir.</p> <p>Kıyafet betimlemelerini (desen, renk) anlayabilir.</p> <p>Oran, miktar ve boyut oranları ile ilgili bilgileri anlayabilir.</p> <p>Sadece ağız şekline göre farklılık gösteren işaretleri ayırt edebilir.</p> <p>Ele ait şekilde biçimlense bile işaretleri anlayabilir.</p> <p>Ağız şeklinin (ör. şişmiş ya da büzülmüş yanaklar) anlama olan katkısını anlayabilir.</p> <p>El-dışı işaretlerle sunulan nesnelerin şekli hakkında çıkarımda bulunabilir.</p> <p><hayır> ve <değil> ya da baş sallamayla ifade edilen basit olumsuz yanıtlamaları anlayabilir.</p> <p>Sözlüksel işaretleri anlamadığında parmakla heceleme yoluyla ifadeleri anlayabilir.</p> <p>Muhataptan gelen yüze ilişkin geri bildirimleri (onaylama/reddetme) tanıyabilir ve anlayabilir.</p>	<p>Doğru ağızla söylemeler yapabilir ve birbirinin aynı olan işaretleri ayırt etmek için bunları kullanabilir.</p> <p>Parmakla heceleme kullanarak diğer şeylerin yanı sıra adlar ve teknik ifadeleri heceleylebilir.</p> <p>Fiziksel şekli (yükseklik, genişlik, uzunluk) tanımlayabilir.</p> <p>Bir ricayı doğrudan doğruya işaret diliyle anlatabilir.</p> <p>Geleneksel selamlaşma ve vedalaşma ifadelerini işaret diliyle anlatabilir.</p> <p>Bir kişiyi, yüz ifadeleri, saç veya fiziksel özellikleri ya da sıklıkla giydiği şeylerle tarif edebilir.</p> <p>Belirgin ve anlamı açık el şekilleri yapabilir.</p> <p>Aylar, haftanın günleri ve günün saatleri için sözlüksel işaretler yapabilir.</p> <p>Fikrini (bir görüşe katılarak ya da katılmayarak) belirtebilir.</p>

Şekil 2. İşaret dili varlığı (D-A0BM, 152).

Dilsel yetkinlikler içerisinde bulunan şematik doğruluk ölçeğine bakıldığında zaman yabancı dil olarak Türkçe öğrenen işitme engelli bireylerin el dışı öğelerin yorumlanması, fiiller, bağlantılı ifadeler, zamirler, sınıflandırıcı ifadelerin yorumlanmasına dayalı bilgiler bulunmaktadır. A seviyelerinde bulunan yetkinlikler rica, soru, emir ifadelerini anlama; basit ifadelerin çoğullarını anlama, biçim ve boyut kavramlarını tanımlayabilme, liste halindeki dizilimi fark etme vardır.

Şematik doğruluk	
Alımlayıcı	Üretici
<p>İşe-o zaman [...ise o zaman...] cümlelerindeki şart ve sonucu fark edebilir ve anlayabilir.</p> <p><olsa bile> / <yine de> ilişkilerini ifade eden yan cümle bağlantılarını anlayabilir.</p> <p>Koşul cümlelerini anlayabilir yani hangi şartlar altında (<eğer>) hangi sonuç (<o zaman>) doğar.</p> <p>Benzerlik (<kadar aynı>) ve farklılığın (<... den farklı>) nasıl ifade edildiğini anlar.</p> <p>Eylemlerin bir ya da birkaç kişi tarafından mı yapıldığını gösteren anlam farklılıklarını, ör. bir kişi gider ve pek çok kişi gider karşılaştırmasını anlayabilir.</p>	<p>Kişinin belli şeyleri hangi şartlar altında yaptığını ifade edebilir (<...ise o zaman>). Bağımlı dizini sürdürerek eylem uyumunu tutarlı bir şekilde belirtebilir.</p> <p>Nedensel olmayan bir dizilişi ifade edebilir (ör. <ve sonra...>, <ve böylece...>, <daha sonra...>, <bundan sonra...>).</p>
<p>Farklı cümle türlerini ve anlamlarını sözcük dizilişi yoluyla belirleyebilir (düz, soru, emir).</p> <p>İşaret dilinde açık bir şekilde gösterilmeleri koşuluyla basit cümlelerdeki sınıflandırmaları yapılabildiğini doğru bir şekilde yorumlayabilir.</p> <p>Eylem uyumunu doğru bir şekilde yorumlayabilir.</p> <p>Temel nedensel ilişkilerin anlamını anlayabilir (ör. "Geç kaldım çünkü trafikte takıldım").</p> <p>Değiştirilmiş el şekillerini fark edebilir ve anlayabilir.</p> <p>Dolaylı mesajları anlayabilir (ör. sorular, ricalar, istekler, ret vb.)</p> <p>Olumsuzluğu ifade etmenin farklı yollarını ayırt edebilir ve anlayabilir.</p>	<p>Betimleyici işaretler kullanarak çevreyi (ör. manzara) tarif edebilir.</p> <p>Önemli öğelere vurgu yapmak için temel biçim alanını etkili bir şekilde kullanabilir.</p> <p>Sadece birbirinden kopuk işaretlerde değil cümlelerde de doğru el şekillerini üretebilir.</p> <p><ise o zaman> cümleleri kullanabilir.</p> <p>Listeleri ve dizilişleri <ve ... ek olarak> ifade edebilir.</p> <p>Basit cümlelerde üretken işaretleri doğru bir şekilde kullanabilir.</p>
<p>Bir ifadeyi bir rica, soru ya da emir olarak doğrudan doğruya anlayabilir ve buna göre yanıtlayabilir.</p> <p>Nesnelerin biçimlerini ve boyutlarını (ör. bir piramidin şekli) anlayabilir ve onları tanımlayabilir.</p> <p>Basit işaretlerle farklı çoğul biçimleri anlayabilir (ör. sayılar ya da tekrar yoluyla çoğul).</p> <p>Liste ve dizilişleri anlayabilir (<ve>/ <her ikisi ve>/ z ve sonra> anlamları).</p> <p>Zaman göstergeleri açıkça belirtildiğinde üretici bir şekilde ifade edilen zaman göstergelerini (<dünden önceki gün>), (<3 yıl önce>) vb. anlayabilir.</p> <p>Bir işaretçinin nesnelere nasıl bir yere koyduğunu ya da yerleştirdiğini yer değiştirilmiş nesnelere açıklıklarından anlayabilir.</p>	<p>Kişi zamirlerini doğru bir biçimde kullanabilir.</p> <p>ÖEN ve ÖNE dizilişleriyle basit cümleler kurabilir.</p> <p>Üretken işaretler kullanarak bir nesnenin kalınlığını anlatabilir.</p> <p>Sözlüksel işaretler kullanarak basit cümleler kurabilir.</p> <p>Tekrar kullanarak veya bir sayı belirterek çoğul yapabilir.</p>

Şekil 3. Şematik doğruluk (D-AOBM, 156)

Toplum dilbilimsel yetkinlik ölçeğine bakıldığında zaman Türkçe öğretimi konusunda bazı sosyokültürel unsurlar dâhil edilmiştir. Bunun sebebi ise İsviçre Ulusal Bilim Vakfının bir araştırma projesinde sağır toplulukları ilgilendiren yerel kültürün ve bazı bölgesel işaretlerin gösteriminde farklılıklar olduğundan dolayıdır. Örneğin üslup, nezaket kuralları, kişisel görünüm, göz teması kurma ve sürdürme, dikkat çekme, toplumsal meseleler vb. bu ölçeğin temele aldığı konular içindedir. Temel seviyelerde bulunan bu kazanımlar şu şekildedir: göz teması kurma, hitap etme, bir talebi onaylama ya da reddetme, selama karşılık verme, basit kalıp ifadeleri kullanma vb.

Toplum dilbilimsel uygunluk ve kültürel repertuar		
	Alıcı	Üretici
A1	Bir diyalog sırasında işaret dili kullanıcısıyla uygun göz temasını sürdürülebilir.	Sağır bir kişiyi uygun şekilde selamlayıp karşılayabilir. İletişim için gerekli göz temasını sürdürmek üzere farklı stratejiler uygulayabilir (ör. el sallama, kişinin omzu, kolu veya eline dokunma, masaya vurma, ışıkları yakıp söndürme vb.). Söz almak için dikkat çekebilir (ör. el kaldırma veya sallama yoluyla göz teması kurma, iletişimde yer alan kişinin omzuna dokunma vb.). İletişimde yer alan kişiyle doğrudan doğruya göz temasını sürdürülebilir. İletişimde sorunlar baş gösterdiğinde jestlerden yararlanabilir. Gelenekselleşmiş öbekler ve ağız hareketleri yoluyla iletişimde yer alan kişiye görsel dönüt sağlayabilir. Yüz ifadeleri ve diğer el-dışı ögeler (ör. kafa sallama vb.) yoluyla iletişimde yer alan kişiye olumlu ya da olumsuz görsel dönüt sağlayabilir. Gelenekselleşmiş etkileşimler sırasında örneğin <hoş geldin> / < sorun değil> / <pekâlâ> / <teşekkür ederim> gibi kalıplaşmış ifadeler yoluyla uygun karşılıklar verebilir.
A2	İşaret dili hitap zamirlerinden yola çıkarak yabancıların kendisine doğru şekilde hitap edip etmediğini fark edebilir. Bir kişi söz sırası almak istediğinde bunu fark edebilir (ör. el kaldırma, omza dokunma vb.) İşaret dili kullanıcısının ele ait ve el-dışı işaretlerle ortaya koyduğu üslup farklılıklarını fark edebilir. İletişimde yer alan kişinin "teşekkür ederim" ve benzeri ifadeleri uygun şekilde karşılık verip vermediğini fark edebilir.	İşaret dili kullanımı sırasında, iletişimde yer alan kişiyle göz temasını sürdürülebilir. Doğrudan doğruya bir istek veya talebi kabul edebilir veya reddedebilir. Sağır ve işiten kişiler arasında iletişime yardımcı olması için yaygın teknik yardım araçlarını bilir ve kullanabilir. Tanımadığı bir sağır kişiyle tanışırken uygun hitap yollarını kullanabilir. İşaret alanını bağlama ve hedef izleyiciye uygun şekilde düzenleyebilir. O anki yakın çevrenin, işaret dili iletişimi açısından önem taşıyan unsurlarını (ör. ışık, masadaki nesnelere vb.) dikkate alabilir.

Şekil 4. Toplum dilbilimsel uygunluk ve kültürel repertuar (D-AOBM, 159-160).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi konusunda edimsel yetkinlikler ölçeğinde sağır bireylerle ilgili bağlamdan kişisel anlam yaratma, örtük anlamı yakalama, dilsel farkındalık gibi üstdil gibi konuları mevcuttur. Bu ölçekte bu bireyler için Türkçe öğretimi açısından metnin mantıksal gelişimi ve tutarlılığı, açık ve örtük gönderimleri yorumlama ve tartma, uygun geçişler yapma bulunur. A seviyelerinde bulunan bu ölçekte metnin yazılış amacını belirleme, basit zaman ifadelerini anlama, kısa sorulara cevap verme şeklindedir.

İşaret metni yapısı		
	Alımlayıcı	Üretici
A2	Kısa günlük metinlerde ana noktaları bulabilir. İşaret alanında dayanak noktaları kullanarak basit hiyerarşik yapıları (ör. aileler, iş) tanımlayabilir ve anlayabilir. İşaret alanı aracılığıyla ifade edilen basit zaman dizilerini anlayabilir. Giriş bölümünden işaretlenen bir metnin niyetini/hedefini çıkarabilir.	Metnin başında, "ne", "nerede" ve "kim" sorularına cevap vererek açıklamayı çerçevelemek için gerekli ayrıntıları verebilir.
A1	Bir numaralandırmada tek tek noktaları kavrayabilir. İşaretlenen bir katkının sonunu, örneğin ellerin kenetlenmesini, fark edebilir.	Tanımlayıcı yok.

Şekil 5. İşaret metni yapısı (D-AOBM, 164).

İşaret dilinde üretilen işaretler açık bağlamda gerçekleşir. Bundan dolayı da etkileşim ve üretim için metnin bağlamını net bir şekilde belirlemek gerekir. Ortam ve bakış açıları şeklinde geliştirilen ölçekte yeni bir ortamı tanıma, vücut pozisyonu, görüş hattı, yüz ifadesi gibi anahtar kelimeler mevcuttur. Temel seviyede bu ölçek içinde kişi tanımlama, ortama uygun yüz ifadesi kullanabilme bulunur.

Ortam ve bakış açıları		
	Alımlayıcı	Üretici
A2	Tanımlayıcı yok.	Bir konuyla ilgili farklı görüşleri belirtmek için vücut duruşunu kullanabilir (ör. sırasıyla sağa ve sola yönelik bir duruşla lehte ve aleyhte savları karşılaştırarak). Tanımlanan karaktere, kişiye veya nesneye uygun bir yüz ifadesi benimseyebilir. Yapılandırılmış eylem kullanarak bir kişiyi tanımlayabilir.
	İşaretçinin başka bir kişinin rolünü üstlendiği basit yapılandırılmış eylemi anlayabilir.	Nesnelerin göreceli boyutları ve orantılarıyla ilgili algılarını tutarlı bir şekilde koruyabilir (ör. bir muz soyarken).
A1	Tanımlayıcı yok.	Tanımlayıcı yok.

Şekil 6. Ortam ve bakış açıları (D-AOBM,167)

Dilsel farkındalık ve yorumlama kısmı iletişim eylemlerini ve işlevlerini düzgün şekilde anlamayı, metne yönelik beklenti oluşturmayı, metinlerin işlevlerini ayırt etmeyi, yan anlam ayrımı, ağızla söyleme, duraklama yapmayı içerir. A seviyelerinde açıklama ve örnekleri ilişkilendirebilme, yüz ifadesinden duygu yorumlayabilme, kime hitap edildiğinin ayrımını yapabilme, olumlu ya da olumsuz tutumları yüz ifadelerinden ayırabilme yeterlilikleri bulunur.

Dilsel farkındalık ve yorumlama	
A2	Bir konuya girişi anlayabilir ve onu kendi sözcükleriyle yeniden üretebilir. İşaretçinin bir konu hakkındaki görüşünü kavrayabilir. Açıklamaları ve örnekleri birbiriyle ilişkilendirebilir. İşaretçi kişi bunları yüz ifadeleriyle ilettiğinde duyguları yorumlayabilir.
	Alıcı olarak kendine hitap edilip edilmediğini anlayabilir. Günlük konulardaki işaretlenen metinlerin ana noktalarını anlayabilir Eşyalar arasındaki farkları kavrayabilir ve gösterebilir. Farklı dilsel yollarla ifade edilseler bile (ör. sözlüksel bir işaret veya yapılandırılmış eylemle) özdeş gönderimleri tanımlayabilir. Aralıksız devam eden akışta aşına olmayan işaretleri tanıyabilir ve ne anlama geldiklerini sorabilir.
A1	El-dışı ipuçları temelinde olumlu ve olumsuz tutumları ayırt edebilir (ör. çatık kaşlarla birlikte çok kalkık kaşlar). İsteklerin/taleplerin doğrudan doğruya kabulünü veya reddini anlayabilir.

Şekil 7. Dilsel farkındalık ve yorumlama (D-AOBM, 169).

Bir kişinin muhatabı karşısındaki etkisi hazırbulunuşluk ve etki ölçeğinde incelenmiştir. Bu ölçekte ele ait ve el dışı ögeler, sözlük kullanımı, betimleme, kelime birikimlerinin ifade edilmesi, işaretçinin davranışı ve görünümü ele alınmıştır. Çalışmanın temel boyutunu A1 ve A2 seviyeleri oluşturduğu için duyguları yüz ifadeleri ile belirtme, kendini ifade edebilme, jest ve mimiklerini betimleyebilme yeterlilikleri bulunmaktadır.

Hazır bulunuşluk ve etki	
A2	Kendini nazik ve uygun bir şekilde sunabilir. Duygusal etkilenmeyi dışlayarak gerçekleri tarafsız bir şekilde ifade edebilir. Duyguları iletebilir ve harekete geçirebilir (ör. neşe, üzüntü).
	Duyguları yüz ifadesi yoluyla iletebilir. Olumsuz ve olumlu duyguları ifade etmek için betimlemeyi uygun şekilde kullanabilir (ör. kaşlar çatık: olumsuz; kalkık kaşlar: olumlu).
A1	İşaretleşmenin alıcılar tarafından kolayca görülebilmesi için kendini uygun biçimde konumlandırabilir. Duygu durumunu yalnızca betimleme yoluyla ifade edebilir (sözlüksel işaretlere ihtiyaç duymadan).

Şekil 8. Hazırbulunuşluk ve etki (D-AOBM, 171)

Türkçe öğrenen yabancı uyruklu bireyler için işaret dilini anlamamanın kolaylığını ve çabasını gösteren yetkinlik ölçeği işleme hızıdır. Bireyin eğitim düzeyi ile iletilen bilgilerin tutarlılığı vardır. İşaret hızı, ritmi, düzeni, sesletim ile işareti aynı anda yakalayabilme, takip edebilme, parmakları akıcı kullanma yetkinliklerini içerir. Yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen işitme engelli ve temel seviyede bulunan bireyler bu ölçüğe göre muhataplarının yaptıkları işaretleri takip edebilir, seviyelerine uygun metinleri anlayabilir ve parmak hareketlerini anlayabilirler.

İşleme hızı	
A2	Açıkça görülebilmeleri koşuluyla, muhatabın işaretlerini takip edebilir.
	İşaretçinin gerektiğinde tekrar etmesi koşuluyla harflerin akıcı parmak yazımını anlayabilir.
A1	Kısa, yavaş ve anlaşılır şekilde işaretlenen metinleri tek seferde anlayabilir.

Şekil 9. İşleme hızı (D-AOBM, 172).

İşaretleme akıcılığı ölçeğinde ise düzenlilik, ritim, duraklama yeteneği bulunur. A seviyelerinde ise basit cümleleri ritmik şekilde işaretleme, cümlenin sonunda duraklama yapma yetkinlikleri vardır.

İşaretleme akıcılığı	
A2	Basit bir cümleyi ritmik biçimde işaretleştirebilir. Bir cümlenin sonunu bir duraklama bırakarak açıkça gösterebilir.
A1	Tanımlayıcı yok.

Şekil 10. İşaretleme akıcılığı (D-AOBM,173)

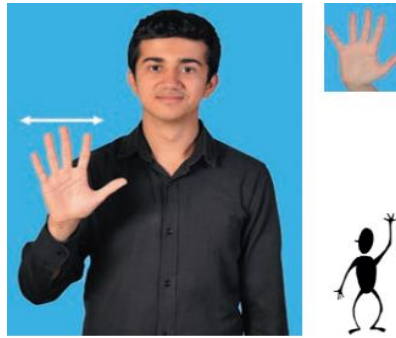
1.6. D-AOBM Kapsamında Öğretilmesi Gereken Kelimeler

Avrupa Ortak Çerçeve Programına bakıldığında temel seviyede bulunan yabancı uyruklu işitme engelli bireylerin günlük hayattaki basit iletişim kalıplarını bilmeleri yeterlidir. Bu programda selamlaşma ifadeleri, renkler, hayvanlar gibi evrensel temalardan oluşmaktadır. Bu kelimeler öğreticiler tarafından jest, mimik, baş ve vücut hareketleri ile desteklenir ve görseller eklenerek bireylere öğretilmeye çalışılır. İlerleyen seviyelerde farklı temalara, daha soyut kelimelerin öğretilmesine geçilebilir.

1.6.1. Selamlaşma Kelimeleri

Bu temada günlük hayatta sıkça kullanılan selamlaşma ifadelerine yer verilmiştir. Burada 9 adet kelime mevcuttur.

ELVEDA

Şekil 11. Elveda kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 192).

Sağ elin avuç içi karşıya bakacak şekilde iki yana sallanır. İşaret dilinde çoğu kelimeyi anlatmak için kullanılan el şekillerinden biridir.

GÜLE GÜLE

Şekil 12. Güle Güle kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 236).

Sağ elin avuç içi karşıya bakacak şekilde sağ ve sola sallanır. Elveda kelimesi ile aynı gösterime sahiptir. İşaret dilinde bir hareketin birden çok anlamı olduğu ilkesinden hareketle ekonomik olarak kullanılan el şekillerinden biridir.

GÜNAYDIN

Şekil 13. Günaydın kelimesinin gösterimi

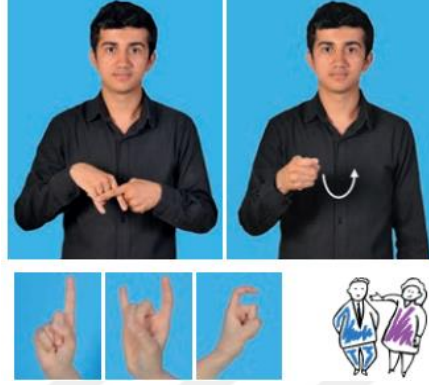

Şekil 14. Günaydın kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 238).

Birden fazla gösterimi olan bir kelimedir. İlk olarak sağ el küçük 'T' harfi şekline getirilir ve el öne doğru açılma hareketi yapar. İkinci işarete eller göğüs hizasında olacak şekilde her iki el 'C' harfi şeklinde bilekten bükülür. Son olarak da her iki el yumruk şeklinde üst üste konulur ve öne doğru yumruklar açılır.

HOŞ BULDUK

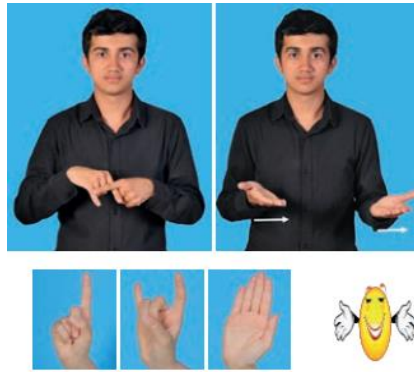

Şekil 15. Hoş Bulduk kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 263).

Sağ el kullanılarak parmak alfabesi ile 'H' harfi yapılır ve ardından sağ elin başparmağı açık ve kıvrık olacak şekilde kendimize doğru çekilir. Bazen işaret dilinde bir kelimeyi daha kısa yoldan anlatmanın temeli parmak alfabesinden geçer. Parmak alfabesi büyük harf sistemine göre oluşturulmuştur ve bu yolla pek çok kelime anlatılır.

HOŞ GELDİNİZ

Şekil 16. Hoş Geldiniz kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 264).

Parmak alfabesi ile 'H' harfi yapılır ve avuç içleri yuları bakacak şekilde ok yönünde hareket ettirilir. Sadece fiilin anlamı farklı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak yine parmak alfabesinden yararlanılmıştır.

MERHABA

Şekil 17. Merhaba kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 405).

Sağ el düz ve açık olacak şekilde başa değdirilir. İlerleyen seviyelerde kullanılırsa bu işaret ağa, paşa, bey anlamlarını da vermektedir. Sadece vücudun duruş şeklinde değişiklikler olacaktır.

ÖZÜR DİLEMEK

Şekil 18. Özür dilemek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 469).

Eller düz ve avuç içleri birbirine bakacak şekilde çene altında tutulur. Yalvarmak, af dilemek gibi fiiller de ilerleyen seviyelerde bu şekilde anlatılabilir.

SELAM

Şekil 19. Selam kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 527).

Sağ el başa değdirilir. Merhaba kelimesinin gösterimi ile aynıdır. Farklı kelimelerin anlatıldığını ifade etmek için ağızla söylemede farklılıklar mevcuttur.

TEŞEKKÜR ETMEK

Şekil 20. Teşekkür etmek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 598).

Birden çok gösterimi olan kelimelerdendir. İlk olarak işaret ve baş parmak birleştirilerek çene altından öne doğru açılır. Diğer gösterimde ise parmak alfabesi ile 'T' harfi yapılır. bireyler hangi gösterimi isterse onu tercih edebilirler.

1.6.2. Sayılar

Sayılar temasının öğretimi diğer temalara göre daha basittir. Evrensel kelimeler olduğu için ilk beş rakam aynıdır. Diğer rakamların gösteriminde ufak değişiklikler vardır. Bu temada toplamda 10 adet kelime bulunmaktadır.

SIFIR

Şekil 21. Sıfır sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 534).

Sağ elin işaret parmağı ile başparmağın uçları birleştirilir.

BİR

Şekil 22. Bir sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 94).

Sağ elin işaret parmağı açık diğerkleri kapalıdır. İşaret parmağı göğüs hizasında kaldırılır.

İKİ

Şekil 23. İki sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 277).

Sağ el göğüs hizasındadır, işaret ve orta parmak açık diğerkleri kapalıdır. V el kullanılır ve öne doğru hareket ettirilir.

ÜÇ

Şekil 24. Üç sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 625).

Sağ elin baş, orta ve işaret parmağı açık; diğerleri kapalıdır.

DÖRT

Şekil 25. Dört sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 174).

Sağ el göğüs hizasındadır, başparmak içe doğru kıvrıktır. El içi dışa bakacak şekilde olmalıdır.

BEŞ

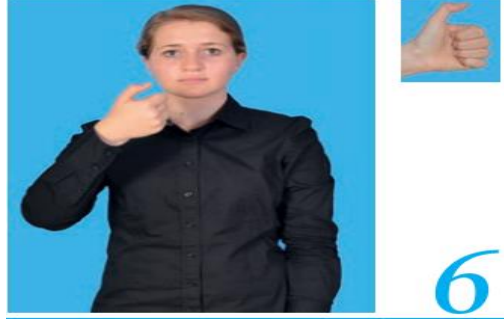
Şekil 26. Beş sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 86).

Sağ el öne döğer bütün parmaklar açık olacak şekilde şekildeki gibi gösterilir.

ALTI

Şekil 27. Altı sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 27).

Sağ elin başparmağı kıvrık ve diğer parmaklar kapalıdır.

YEDİ

Şekil 28. Yedi sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 658).

Sağ elin işaret ve orta parmağı açıktır. Bu parmaklar birbirine değdirilir. Diğer parmaklar kapalıdır. Aşağıdan yukarıya doğru hareket ettirilir.

SEKİZ

Şekil 29. Sekiz sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 526).

Sağ el göğüs hizasında, işaret ve orta parmak açıktır. El bilekten aşağı doğru hareket ettirilir.

DOKUZ

Şekil 30. Dokuz sayısının gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 170).

Sağ elin işaret parmağı açık ve kıvrık, diğer parmaklar kapalıdır. El bilek hizasından öne doğru hareket ettirilir.

1.6.3. Renkler

Bu temada 11 adet kelime bulunmaktadır. Renk görseli verilerek işareti anlatılmaya çalışılmıştır.

BEYAZ

Şekil 31. Beyaz renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 87).

Sağ elin parmakları açık ve kıvrık, elin dış kısmı ise yanağın alt kısmından yukarıya doğru sürülecek şekilde hareket ettirilir. İşaretle birlikte renk verilir ve beyaz renk anlatılmaya

çalışılır. İlerleyen seviyelerde soyut kelimelerden ‘yalan’ sözcüğünün anlatılmasında kullanılan işaretlerden biridir.

GRI

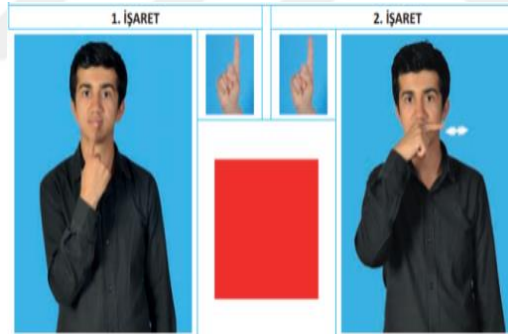

Şekil 32. Gri renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 234).

Sağ elin serçe ve başparmağı açık, diğer parmakları ise kapalıdır. Açık parmaklar yukarı bakacak şekilde olmalı ve başparmak çenenin altına değdirilmelidir. Bu renk aynı zamanda ‘ağustos ayı’ anlamına da gelmektedir.

KIRMIZI

Şekil 33. Kırmızı renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 342).

İki farklı gösterimi olan kelimelerdendir. İlk olarak sağ elin sadece işaret parmağı açık olmalı ve dudakın üzerinden aşağı doğru hareket ettirilmelidir. İkinci gösterimde ise sağ elin yine sadece işaret parmağı açık olacak şekilde dudak üzerinde yan hareket ettirilir. Bu renkte el dudak rengine bağlı olarak kırmızı anlamı çağrıştırılmaya çalışılır.

LACİVERT

Şekil 34. Lacivert renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 376).

L el kullanılarak gösterilen bir renktir. El yüz hizasında daire çizmelidir. Bu hareket eğitim kurumlarından 'Lise' anlamına da gelir. L el işaret dilinde sıkça kullanılan parmak alfabesi yöntemlerindedir. Bu şekilde 'lise, lazım, -meli/-malı ekleri vb.' kelime ve ekler de anlatılmaktadır.

MAVİ

Şekil 35. Mavi renginin gösterimi

Şekil 36. Mavi renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 397-398).

Üç farklı gösterimi mevcuttur. İlk olarak sağ el 'L' şekline getirilir ve yön oklarının gösterdiği gibi yapılır. İkinci gösterimde ise sağ el yüz hizasında olmalı ve sadece işaret parmağı açıktır. El sağa sola doğru hareket eder. Üçüncü gösterim sağ el 'C' şeklinde olmalı ve yön oku takip edilmelidir.

MOR

Şekil 37. Mor renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 419).

Her iki el de 'V' şekline ve birbirine ters yöndedir. Parmak uçları birbirine değdirilerek ileri doğru hareket ettirilir. Mor rengini temsil eden görselle birlikte verilmesi akılda kalıcılık açısından daha önemlidir.

PEMBE

Şekil 38. Pembe renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 480).

Sağ el açık ve düz olacak şekilde, el şekilindeki gibi sağ yanağına değdirilir. Diğer kelimelerde olduğu gibi açık avuç içi şekli kullanılmıştır.

SARI

Şekil 39. Sarı renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 519-520)

Üç farklı gösterimi mevcuttur. 1. Gösterimde sağ elin sadece işaret parmağı açık ve önce ağzın kenarına ardından yanağın üst kısmına doğru ok çizmelidir. İkinci gösterimde sağ el 'V' şekline getirilir ve aşağı yukarı hareket ettirilir. Son gösterimde ise sağ elin işaret ve başparmak uçları bitişik, diğerleri ise açıktır. El sol kol üzerinden yukarıya doğru hareket edecek konumda olmalıdır.

SİYAH

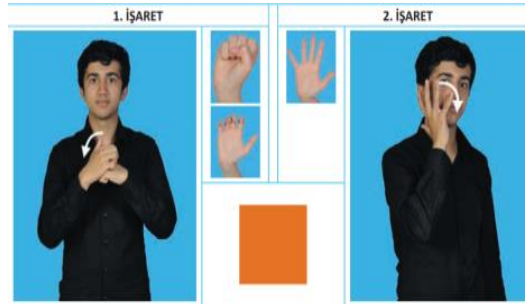

Şekil 40. Siyah renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 543).

Sağ el tamamen açık ve avuç içi kendinize bakacak şekildedir, el yüzün önünden sağa sola doğru hareket ettirilmeye çalışılır. Bu şekilde 'karanlık, gece vb.' kelimeler de anlatılır. Siyah rengini çağrıştıran kelimelerin gösteriminde kullanılır.

TURUNCU

Şekil 41. Turuncu renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 610).

İki farklı gösterimi bulunmaktadır. İlk olarak her iki el de göğüs hizasında ve yumruk şeklindedir. El birbirinin üzerine getirilir ve kaşıma hareketi yapılır. Bu hareket iki kez tekrarlanmalıdır. İkinci olarak da sağ el şeklindeki gibi açık, avuç içi sağ yanağa değmelidir. El yüzün önüne gelecek şekilde hareket eder.

YEŞİL

Şekil 42. Yeşil renginin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 661).

İki gösterimi olan renklere aittir. İlk olarak her iki el göğüs hizasına gelmeli ve sağ el yumruk yapılarak sol elin içine daire çizecek pozisyonda konulmalıdır. İkinci gösterimde ise sağ el başın hizasında, işaret ve başparmak birbirine değecek pozisyonda el ileri geri sallanarak sola doğru gitmelidir.

1.6.4. Hayvanlar

Bu temada toplamda 43 adet kelime öğretimi bulunmaktadır. Bu kelimeler de genellikle nesnel olan kelimelerden seçilmeye çalışılmıştır. Diğer temalara göre öğretilen kelime sayısı daha fazladır.

AKREP

Şekil 43. Akrep kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 18).

İki farklı gösterimi olan kelimeler arasındadır. İlk gösterim olarak eller göğüs hizasında olmalı, işaret ve başparmaklar açık, diğerlerinin parmak uçları birbirine değdirilip açılarak akrebin kısıkaçları işaret edilir gibi yapılmalıdır. İkinci gösterim olarak sağ elin işaret parmağı açık ve kıvrıktır. Açık olan parmak başın sağ kısmından öne doğru hareket ettirilmelidir.

ARI

Şekil 44. Arı kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 37).

Sağ el göğüs hizasında olacak şekilde işaret ve başparmağın uçları birbirine değerek el daire şekli çizer, daha sonra el sol omuz üzerine konur. Arının ısırma işareti yapılarak somutlaştırma yoluna gidilmelidir.

AT

Şekil 45. At kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 46).

Sağ el 'V' harfi şekline getirilir, sol elin işaret parmağı arasına yerleştirilir. Her iki el bir atın koşması gibi öne doğru hareket ettirilir. V el de diğer harfler gibi pek çok kelimenin gösteriminde tercih edilir. Örneğin gök cisimlerinden yıldızı anlatırken de V el tercih edilmektedir.

AYI

Şekil 46. Ayı kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 53).

İki farklı gösterimi olan kelimeler grubundadır. İlk gösterim olarak eller omuz hizasında, parmaklar da açık ve kıvrık, fotoğraftaki gibi yön okları takip edilir. Bir ayının pençeleri hayal edilebilir. İkinci gösterimde eller yumruk şeklinde ve göğüs üzerinde olmalıdır. Eller sıra ile göğse vurulur.

BALIK

Şekil 47. Balık kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 64).

Ellerin işaret ve orta parmakları birleştirilerek biri önde diğeri arkada olacak şekilde sağ el bileğe değdirilir ve hareket ettirilir. Bu işaret aynı zamanda illerden Balıkesir anlamını da karşılamaktadır.

BOĞA

Şekil 48. Boğa kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 97).

El şekilindeki gibi kafaya değdirilir. Boğanın boynuzlarını andıran bir hareket yapılır. Önceki temalarda gri renginin gösteriminde kullanılan el şekli bu sefer çene altına değil de alın hizasına konulmuştur.

BÖCEK

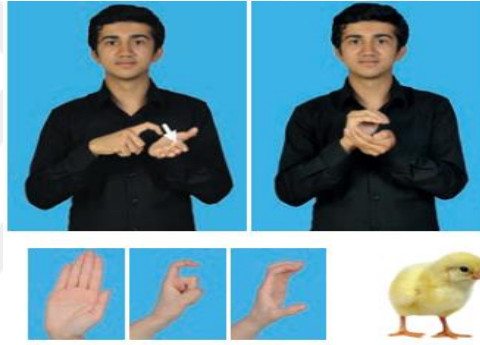

Şekil 49. Böcek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 103).

Açık olan avuç içi üzerinde kıvrık yapılan el ileri geri gezdirilir. Böcek resmi ile birlikte verilmesi anlatılmak istenen kelimeyi kolaylaştırmaktadır.

CİVCİV

Şekil 50. Cıvcıv kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 117).

Sol elin avuç içi açıktır. Kıvrık olan sağ elin işaret parmağı sol elin avuç içine dokundurulur. Daha sonra da C el kullanılır. Böcek kelimesinin anlatımına farklı bir işaret eklenerek anlatılan bir kelimedir.

ÇEKİRGE

Şekil 51. Çekirge kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 128).

El göğüs hizasında olmalıdır. Açık olan avuç içine V el konur ve yukarı kaldırılır. Çekirgenin zıplama hareketi yapılmaya çalışılır. V elin yoğun olarak kullanıldığı kelimelerden biridir.

DEVE

Şekil 52. Deve kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 161).

Avuç içlerinden biri tamamen açık diğeri ise hafif kıvrık olacak şekilde resimdeki pozisyon yapılmalıdır. Buradaki el hareketi ise öne doğrudur. Deve resminin gösterimi kelimenin daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

DOMUZ

Şekil 53. Domuz kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 172).

Sol el yumruk şeklinde olmalıdır, bu yumruk burnun üstüne konur. Ardından sağ el de sol elin önünde daire çizmelidir. Her iki el de birlikte kullanılan işaretlerden biridir.

EŞEK

Şekil 54. EŞek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 199).

Eller bu sefer iki kulak hizasında olmalıdır. Avuç içleri açık ve karşıya bakacak şekildedir. Eller bu şekilde öne arkaya sallanır. Yine diğer kelimelerde yoğun olarak kullanılan avuç içi açık pozisyondaki eller kullanılmıştır.

FARE

Şekil 55. Fare kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 206).

Eller karın hizasında olmalıdır. Sol el şekildeki gibi sağ elin bileğini tutar ve sağa sola hareket eder. Bu hareket hızlı bir şekilde yapılmalıdır.

FİL

Şekil 56. Fil kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 213).

Şekildeki gibi yön okları takip edilerek el aşağı yöne kaydırılır. Gri ve boğa sözcüklerinde kullanılan el şeklinin pozisyonu değiştirilmiştir.

Şekil 57. Fok kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 215).

İki farklı gösterime sahip olan kelimeler arasındadır. İlk gösterim olarak el pençe şeklinde ağza götürülür. İkinci gösterimde ise avuç içleri yukarı bakacak şekilde açılıp kapanır. Tek ya da çift el kullanımı şekilde gösterildiği gibi farklıdır.

GEYİK

Şekil 58. Geyik kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 226).

Ellerin avuç içleri açıktır ve başparmaklar alına dokundurulur. Eller geniş şekilde yelpaze gibi açılmalıdır.

HAYVAN/KAPLAN

Şekil 59. Hayvan/Kaplan kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 255).

Ünite adı olduğu için verilen kelimelerdendir. Açık olan avuç içleri ağız hizasından uzaklaştırılır. Bu işaret aynı zamanda ‘aslan’ kelimesine de karşılık gelmektedir.

HİNDİ

Şekil 60. Hindi kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 261).

Sağ elin sadece işaret parmağı açık ve aşağıya doğrudur. Burun hizasından sağa sola sallanır. Tek el kullanılarak gösterilen kelimeler arasındadır.

HOROZ

Şekil 61. Horoz kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 263).

Sağ elin avuç içi açık ve başın üzerine koyulur. Önden arkaya hareket ettirilir. Açık olan avuç içi şeklindeki elin konumu farklıdır.

İNEK

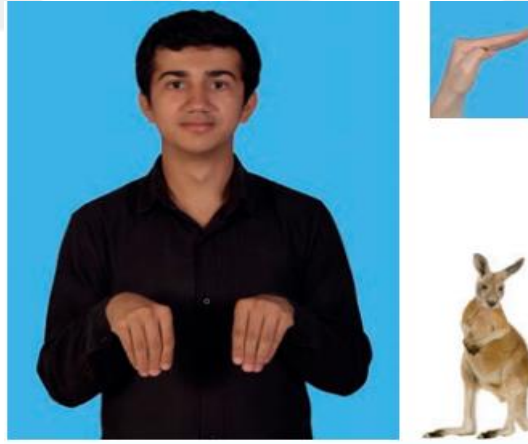

Şekil 62. İnek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 285).

Şekildeki gibi boynuz işareti yapılır. Boğa kelimesi ile aynı gösterime sahiptir. Ağızla söylerken hangi kelimedenden bahsedildiği fark edilmektedir.

KANGURU

Şekil 63. Kanguru kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 312).

Eller karın hizasında olmalı ve avuç içleri aşağı bakacak şekilde hafif kıvrıktır. Elle aşağı doğru iki defa hareket ettirilir. Ördek şekline getirilen ellerin ikisi birden kullanılmaktadır.

KAPLUMBAĞA

Şekil 64. Kaplumbağa kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 316).

İki farklı işarete sahip kelimeler grubunda yer alır. İlk gösterimde sol el yumruktur ve avuç içi sağa bakmalıdır. Başparmak yumruğun üzerine koyulur. Başparmağın ucu aşağı yukarı doğru hareket eder. İkinci gösterimde ellerin başparmakları açık, sağ el de sol elin üzerine konur. Ardından başparmaklar daire çizmelidir.

KARGA

Şekil 65. Karga kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 320).

Sağ avuç içi açık olacak şekilde ağza götürülür ve daha sonra kanat hareketi yapılır; uçan canlı olduğu anlamı verilir. Tek kelime anlatılmasına rağmen birden çok el şekli kullanılmaktadır.

KARINCA

Şekil 66. Karınca kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 320).

Sol elin avuç içi açık olur ve sağ el V şekline getirilerek sol el üzerinde ileri doğru hareket ettirilir. Tek kelime ve farklı el şekli anlatılan kelimeler arasındadır.

KARTAL

Şekil 67. Kartal kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 323).

Sağ elin işaret parmağı açık ve kıvrık diğerleri kapalıdır. Kıvrık olan parmak burnun üzerine koyulur. Resim ile eş zamanlı gösterilmesi gerekmektedir.

KEÇİ

Şekil 68. Keçi kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 334).

V el aşağı bakacak şekilde çene altında zıt yönde hareket eder. Diğer temalarda bulunan kelimelerdeki gibi V el tercih edilerek gösterilen kelimelerdendir.

KEDİ

Şekil 69. Kedi kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 334).

Avuç ileri açık ve aşağı bakacak şekilde birbiri üzerine koyulur. Yatay olacak şekilde hareket ettirilir. İki el de kullanılarak anlatılabilecek bir kelimedir.

KELEBEK

Şekil 70. Kelebek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 335).

Avuç ileri açık ve aprak olmalıdır. Başparmaklar birbirine kenetlenir. Parmak uçları ne arkaya hareket eder. Soyut kelimelerden ‘melek, cennet’ kelimelerinin gösteriminde de bu el şekli kullanılmaktadır.

KİRPI

Şekil 71. Kirpi kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 348).

Pençe şeklindeki el aşağıda diğer elin başparmağı yukarıda olmalıdır. Bu parmak yukarıda tutulur. Tek kelime anlatımında birden fazla el şekli kullanılmıştır.

KÖPEK

Şekil 72. Köpek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 359).

Eller pençe şeklinde açılıp kapanır, tamamen birleştirilmez. Köpeğin ağız kısmından ilham alınmıştır. Bu kelime öğretilirken hayvanın çıkardığı ses de çıkarılabilir.

KURBAĞA

Şekil 73. Kurbağa kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 367).

Sağ elin parmakları açık ve kıvrık olmalıdır. Parmak uçları da boğaza iki üç defa değdirilir. Tek el kullanılarak anlatılabilecek bir kelimedir.

KURT

Şekil 74. Kurt kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 368).

Sağ el omuz hizasında olmalı, sadece işaret ve serçe parmak açık, şekilde gösterdiği gibi diğer parmak uçları ile birleşik şekilde tutulur. Tek el kullanılarak anlatılabilecek bir kelimedir.

KUŞ

Şekil 75. Kuş kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 370).

Eller her iki yana açılarak uçma hareketi yapılır. Her iki el de kullanılmalıdır.

SİNEK

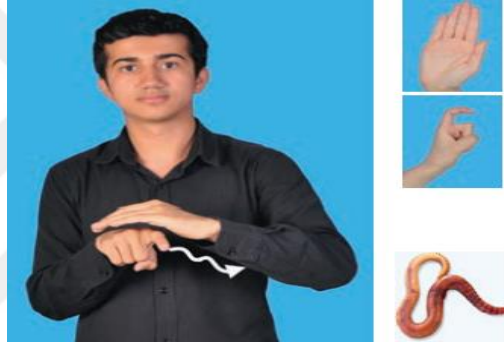

Şekil 76. Sinek kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 540).

Yarım daire şeklinde olan sağ el ok işareti yönünde hareket eder. Tek el kullanılarak anlatılabilecek bir kelimedir.

SOLUCAN

Şekil 77: Solucan kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 545).

Avuç içi açık olan sol elin altından sağ elin işaret parmağı ileri doğru hareket eder. İki el birden kullanılmalıdır.

TAVŞAN

Şekil 78. Tavşan kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 584).

Birleştirilen işaret ve orta parmak kafa üzerinden ileri geri hareket etmelidir. İki el birden kullanılmalıdır.

TAVUK

Şekil 79. Tavuk kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 584).

Sol elin avuç içinden sağ elin açık olan işaret parmağına birkaç kez dokundurulur. İki el birden kullanılmalıdır.

TAVUS KUŞU

Şekil 80. Tavus Kuşunun gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 585).

Açık olan avuç içi üzerine yumruk yapılan el yerleştirilir. Yelpaze Şeklinde el sallanır, daha sonra uçma hareketi yapılır. İki el birden kullanılmalıdır.

TİLKİ

Şekil 81. Tilki kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 601).

Burun parmaklar arasına yerleştirildikten sonra açık olan işaret parmağı kafaya götürülüp aşağı yukarı hareket eder. İki farklı el işareti eş zamanlı kullanılmalıdır.

TİMSAH

Şekil 82. Timsah kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 601).

Avuç içleri birbirine bakacak şekilde açılıp kapanır. Timsahın ağız hareketi uygulanır. İki farklı el işareti eş zamanlı kullanılmalıdır.

YENGEÇ

Şekil 83. Yengeç kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 660).

V eller şekildeki gibi açılıp kapanır. İki el beraber kullanılmalıdır.

YILAN

Şekil 84. Yılan kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 664).

Sağ elin işaret parmağı öne doğru S şeklinde hareket ettirilir. Tek el ile gösterilen işaretler arasındadır.

ZÜRAFA

Şekil 85. Zürafa kelimesinin gösterimi

(Türk İşaret Dili Sözlüğü, 683).

Her iki el düz ve ellerin parmakları açıktır. Sağ dirsek sol elin üzerine koyulur. Sağ elin avuç içi, sola bakmalı ve el öne doğru hareket ettirilmelidir.

1.7. İşitme Engellilerin İşaret Dili Eğitiminde Kullanılan Yöntemler

İnsan iletişimini etkileyen temel unsurların başında dil gelmektedir. Bireylerde bulunan işitme engelinin sebebi fark etmeksizin onların alıcı dillerini etkilemektedir. Alıcı dildeki problemler de ifade edici dilde sorunlara yol açmaktadır. Bu bireylerin bu şekilde problemlerle karşılaşmaları onların toplum hayatında da sağlıklı iletişimden uzak olmalarına neden olmaktadır. Bu bireylerin eğitimi konusunda hangi materyaller kullanılacağı, bu materyallerin nasıl kullanılacağı çok önemlidir. Bu tür belirsizliklerin giderilmesi için birtakım yöntemler ortaya çıkmıştır. Atmaca (2017) tarafından yapılan araştırmada belirtildiği gibi işitme engelli bireylerin işaret dili eğitiminde kullanılan yöntemler şu şekildedir:

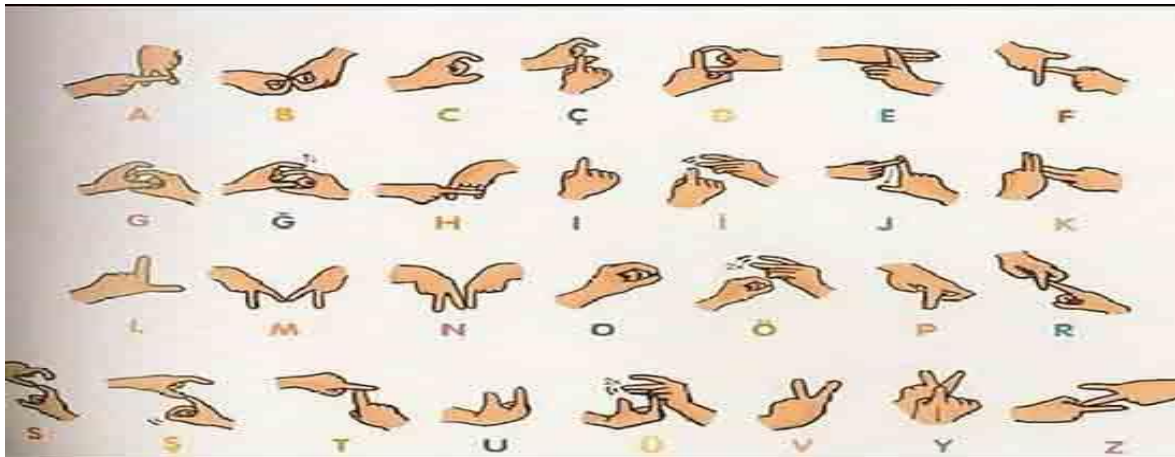
Doğal İşitsel-Sözel Yöntem: Bu yöntem işitme engeli bulunan çocuk bireylerin normal seviyede işitebilen çocuklar gibi işitebileceğinin savunmuştur. Sadece dil edinme süresi biraz uzamaktadır. Bu yöntemde önemli olan koyulan teşhise uygun bir şekilde işitme cihazı kullanmaktır. Bu bireylerin işitme seviyeleri yine de normal bireyler gibi kusursuz olmayacaktır.

İşitsel Yöntem: Bu yöntemde de Doğal İşitsel-Sözel yöntemde olduğu gibi işitme cihazlarının yeri önemlidir ve dilin doğal ortamda öğrenilmesi savunulmuştur. Burada sadece işitme duyusu kullanılarak öğretim yapılmaktadır.

Yapısal Sözel-Oral Yöntem: Dilin yapılandırılarak sistemli bir şekilde öğretilmesi savunulur.

İşaret Dili Yöntemi: Özellikle beden diline yönelik ifadelerin gösterimine dayalı bir dildir. Bu yüzden de görsel temelli bir dildir.

Parmak Alfabeti Yöntemi: İşaret dilinde parmak alfabeti büyük harf sistemine göre düzenlenmiştir. Genellikle kelimenin işareti bulunmadığı zamanlar için tercih edilir. (bkz. Şekil 86)

Şekil 86. Parmak Alfabeti

Kaynak: <http://www.alfabe.gen.tr/isaret-dili-alfabeti.html> adresinden 26.02.2022 tarihinde alınmıştır.

Tüm (Total) İletişim: Engelli gruplar için geliştirilen tüm yaklaşımların birlikte kullanılmasıdır (Tüfekçioğlu, 1998). Sadece işitme engelli bireyler değil aynı zamanda görme engelli bireylerin iletişimde ve aile içinde de kullanılan bir yöntemdir.

1.8. İşaret Dilinde Görsel Materyallerin Yeri

Görsel materyaller, soyut ve kavratılması zor kavramların öğretiminde oldukça sık kullanılan materyallerdir. Eğitim ortamlarında geliştirilen materyaller, öğretilmesi zor olan bilgileri sınıf ortamına taşıyarak bilgiye rahatlıkla ulaşılmasını sağlar. Materyaller sınıf ortamını canlandırması, öğretimde geçen zamanı kısaltması, bilgiyi pekiştirmesi ve bilgiyi kalıcı hale getirmesi gibi özellikleriyle öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Karamustafaoğlu, 2006; Şahin, 2016). Bu materyaller;

- ✓ Öğretilecek dil seviyesine uygun olmalı,
- ✓ Öğrencilerin gelişim özelliklerine göre tasarlanmalı,
- ✓ Kelimeleri somutlaştırılmalı,
- ✓ İşitme engelli bireylerin günlük hayatta kullanabileceği kelimeleri barındırmalıdır.

İşitme engelli bireylerin Türkçeyi öğrenmeleri için çokça yararlanılan materyaller arasında görsel materyaller mevcuttur. Bazı kelimelerin gösterilişi ve işaret arasındaki benzerlik kelimenin bu şekilde hafızada kalıcılığını artırmaktadır. Öğretimin soyuttan somuta gitmesi, hafızada kalıcılığı artırması ve basite indirilmesi için bu materyallerden yararlanır. Kelimeyi anlatan resmin yanında verilmesi hangi kelimenin öğretildiği hakkında ipucu olur. Bu şekilde hedef dili öğretirken işitme engeli bulunan bireylere kolaylık sağlayacaktır. Animasyon, gifler, üç boyutlu resimler, slaytlar, grafik ve tablo gibi materyaller eğitim ortamlarını hem somutlaştırır hem de daha eğlenceli hale getirir.

1.9. İşaret Dili Öğretiminde Kullanılan Uygulamalar

Gün ve Türk (2022)'ün yaptığı İşitme Engeli Olan Yabancı Uyruklu Bireylerin İşaret Dili Üzerinden Türkçe Öğrenim Süreci adlı çalışmasından hareketle aşağıdaki uygulamalar mevcuttur.

Göz İletişimi: Ses ve sözcüklerin kullanılmadığı işaret dilinde kullanılan uygulamalardan biridir. Göz teması kurma davranışı insanların ilgi duyduğu herhangi bir nesneye ne kadar

dikkatli baktıkları ile alakalıdır. İşitme engelli bireylerin bu bağlamda dil öğrenirken karşılarında bulunan bireye dikkatli odaklanmaları gerekir. Özellikle eğiticilerin karşılarındaki bireyle konuştukları hissini vermelidir.

Jest ve Mimikler: Türk işaret dili işitemeyen bireylerin kullanımına daha uygun olan görsel ve jestsel bir dildir (Dikyuva,2015: 89). Dolayısıyla sözsüz ve bazı hareketlerle bireyler arasında iletişim kurma yoluna gidilir. Yüz ve bedenin desteğiyle bireyin o anki duruşu, yöneliş tarzı işitme engelli bireylere Türkçe öğretirken faydalanılır. Örneğin mutlu olduğumuzu ifade ederken kullandığımız yüz ifadesi ile şaşırduğumuz bir anı anlatan ifade birbirinden tamamen farklıdır. Bu hissi karşıımızdaki işitme engelli bireye vermek için jest ve mimik uygulamalarına başvurulur.

Dudak Okuma (Ağızla Söyleme): Ağızlaşma, dudak hareketleri şeklinde de isimlendirilen ağızla söyleme, işareti yapılan kelimenin konuşma dilindeki karşılığının ağızla söylenmesidir. Ağızla söyleme, işaretle eş zamanlı olarak yapılır (Göksel ve Taşçı, 2016). İsimleri telaffuz ederken fillere göre daha çok ağızla söylemenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kelimenin görsel bir materyalle desteklenmesi ve eş zamanlı olarak ağızla ifade edilmesi gerekir. Bu şekilde, algılamaya birden fazla uyarıcı katılacaktır.

Gerçek Anlama Odaklanma: Türk işaret dili semantik bağlamda kelimelerin gerçek anlamına göre dizayn edilmiş bir dildir. Bu yüzden Türkçede bulunan deyimler, atasözleri, mecaz anlam, soyut anlama sahip kelimelerin öğretiminde kelimelerin anlamını somutlaştırma yolu takip edilir. Özellikle temel seviyede bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireyler için bu kalıp ifadelerin öğretilmesi mümkün değildir. Bu yüzden dilin yapısı gereği kelimeleri olabildiğince nesnelleştirmeye çalışmakta fayda vardır.

Sembolleştirme: İşitme engelli bireyler için ileri seviyelerde kelimelerin anlamlarını oturtmuş ve iletişim kurmakta sorun yaşamayan bireyler için alternatiflerden biridir. Parmak alfabeti ile uzun uzun yazmak yerine bu bireylerin aralarında kullandıkları ortak geçmişlerinden kaynaklanan iletişim kurma şekillerindedir. Örneğin aralarında uzun saçlı bir

arkadaşlarından bahsedeceklerse uzun sa kelimesine karşılık gelen sembol yapılır ve hangi arkadaşlarından bahsedildiği anlaşılmış olur.

Gösterip Yaptırma: Öğretmen herkesin görebileceği bir noktada durarak öğrencilere öğreteceği kelimelerin ilk önce nasıl yapıldığını gösterir. Her bireyin eşit bir şekilde katılımını sağlamak için tek tek katılım sağlayarak uygulamasını sağlar. Bu şekilde sınıfta aktif katılım yoluyla kelimeler öğreilmeye çalışılır.

Görsel Materyaller: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi dalında bireylere eğitim verilirken görsel materyallerin yeri kaçınılmazdır. Özellikle işitme yetersizliği bulunan bu bireylerin görme algısına yönelik alternatif kaynaklar geliştirilmelidir. Örneğin bu bireylere yönelik hazırlanacak bir kitapta mutlaka resimlere yer verilmelidir. Kelime öğretiminde animasyonlar, gifler, hareketli resimler kullanılarak, dil daha ilgi çekici hale getirilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

Araştırmanın temel problemi ‘Yabancı uyruklu ve işitme engelli bireylerin Türk işaret dili üzerinden Türkçe öğrenirken kullanılan söz varlığı verileri nelerdir?’ düşüncesinde hareket edilerek 4 tema ve toplamda 73 kelimedenden oluşan bir çalışma yapılmıştır. Betimsel yöntem seçilen bir araştırma konusu hakkında detaylı bir inceleme yapmayı, kapsamlı bulgulara ulaşmayı ve net bir şekilde bir sonuca varmayı gerektirir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yönteminde araştırılan kavram veya kavramlar hakkında yazılı materyallerin analizinin yapılmaktadır. Bu analiz tek başına yapılabildiği gibi görgül araştırmaları desteklemek amaçlı da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, veri toplama tekniklerine göre görgül ve belgesel (doküman) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Görgül araştırmalar gözleme dayalı araştırmalardır. Veriler, anket, gözlem ve görüşme gibi araçlar yardımıyla toplanır. Belgesel yani doküman araştırmaları ise kitap, gazete veya rapor gibi yazılı verilerin analizini kapsamaktadır (Büyüköztürk vd., 2017).

2.2. Çalışma Materyali

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan çalışmalara bakıldığında alana yönelik kazandırılan pek çok çalışma mevcuttur. İlk olarak dört temel dil becerilerine yönelik çalışmalar, kitap inceleme çalışmaları, materyal geliştirme çalışmaları, bunlara yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri mevcuttur. Alan yazın taranması ile birlikte işaret dilinin bu alana transferine yönelik birkaç tane makale dışında herhangi bir çalışma mevcut değildir. Bundan hareketle bu çalışmada işaret dili verileri kelime öğretimi şeklinde değerlendirilerek işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin de Türkçeyi öğrenmelerine yönelik bir kaynak sağlamaktadır. Bunun için işaret dili kelime sözlüğü, işaret dili dilbilgisi kitabı ve 2021

yılında güncellenen Avrupa Ortak Çerçeve Programından faydalanılmıştır. Daha sonra da çalışmaya yönelik uzman görüşlerine yer verilerek incelenmiştir.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmaya konu olan işaret dili verileri Avrupa Ortak Çerçeve Programı kapsamında A1 ve A2 konuşma seviyesi esas alınarak işaret dili sözlüğüne göre kelimeler şeklinde incelenmiştir. İncelenen kelimeler temalara uygun olacak şekilde bölümlere ayrılmış ve tablo şeklinde bulgular kısmında ifade edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın temel problemi olan işitme engelli bireylerin işaret dili üzerinden A1 ve A2 seviyesinde dil öğrenmeleri esas alınarak kelimeler selamlaşma, hayvanlar, renkler ve sayılar gibi bölümlere ayrılmıştır. Bölümler evrensel kelimelerden oluşmaktadır. Kuramsal çerçeve kısmında incelenen bu 4 bölüm bulgular kısmında tablo haline getirilmiş ve tartışma kısmında yapılan araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Daha sonra Avrupa Ortak Çerçeve Programı ile ilişkilendirilerek A1 ve A2 seviyesi bağlamında analiz edilmiştir. Bu çerçeve program 2021 yılının Aralık ayında Milli Eğitim Bakanlığı onayından geçmiştir. Ayrıca çalışmanın temelini oluşturan işaret dili alanında altı adet uzman görüşüne de yer verilmiştir. Bu görüşler sırasıyla şu şekildedir:

- Türk işaret dili eğitici ve tercümanı Özgül ÇETİN KEPÇE'ye göre bu çalışma; iletişim kurmak her bireyin hakkıdır. İşitme engelli bireyler iletişim ihtiyaçlarını işaretlerle gidermeye çalışmaktadır. Her ülkenin kültürüne özgü işaret dilleri gelişmiştir. Türk işaret dili de Türk kültürü çerçevesinde anlamlandırılan işaretlerden oluşur. İşaret dili öğretiminde işaretler kavramlarla, kelimelerle ve nesnelere özdeşleştirilmiştir. Yabancı dil olarak Türk işaret dili eğitiminde kavramların, nesnelere ve kelimelerin yabancı dil karşılıkları dikkate alınmalıdır. Örneğin, İngiliz işaret dilini (BSL) kullanan ve okuma bilen bir bireye kavratılmak istenen bir Türk işareti İngilizce kelimeyle, kelimeye karşılık gelen işaretle ya da görselle eşleştirilerek verilmelidir. Okuma bilmeyen bireylere ise Türkçe işareti ile kelimeye karşılık gelen yabancı işaret ve görsel eşleştirmesi yapmak daha etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Öncelikli olarak temel iletişim kavramlarının öğretilmesi, öğrenme sürecinde etkileşimi kolaylaştıracaktır. Bu nedenle en çok kullanılan iletişim kalıplarının listesi çıkarılarak öncelik sırası belirlenebilir. Bu önceliklere göre tematik içerikler, etkinlikler ve materyaller oluşturulabilir. Bu tez çalışması alana ve yabancı dil olarak Türk işaret dili eğitimi

çalışmalarına katkı sağlayacaktır. İşaret dili eğitimini destekleyen verilere bir arada ulaşılması açısından yabancılara eğitim veren işaret dili eğitimcilerine kaynak oluşturabilecektir. İşaret dili eğitiminde kullanılması önerilen yöntem ve materyallerin çeşitliliği eğitimlerin etkililiğine destek olacak niteliktedir.

- İşitme engelliler ile çalışma fırsatı bulan Türkçe öğretmeni Büşra ATMACA'ya göre; çalışmada yer alan yabancı dil olarak Türk işaret dili öğretimi alana yeni bir soluk getirecek bakış açısı sunmuştur. Gerek içeriğin özgünlüğü gerek konunun sınırlandırılması anlamında işitme engellilerin yabancı dil olarak Türk işaret dilini öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Çalışmada yer alan kelimeler; bahsedilen seviyelerde öğretilen kelimelerle örtüşmekte, kaynakçada yer alan eserler alanda sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın biz Türk işaret dili eğitimcilerine de bir ışık sunacağını düşünmekteyim. İşitme engellilerin akademik başarıları artırmaya yönelik de eğitimcilerle bir alan tanıyan bu çalışma başka çalışmalara da kaynak sağlamış olacaktır.

- Nevşehir Özel Eğitim Uygulama Okulu işitme engelliler sınıf öğretmeni Şahin GÜRLEK'e göre; bilgilerini analiz ettiğim yüksek lisans tezini ilgiyle inceledim, dikkatlice okudum. Açıkçası böyle bir konunun seçilmesi, ortaya konulması, yapılabilişliğinin tez olarak sunulmasını çok beğendim. Zaten işitme engelli bireyler doğuştan ya da sonradan bu durumla karşı karşıya kaldıkları için anlamak ve anlatmak amacıyla mecburen birtakım işaretlerin kullanmaya ihtiyaç duyarlar. Bunun sistemli olarak ortaya konulması anlaşmayı kolaylaştırır. Bir başka açıdan bakmak gerekirse; hangi ülkeden olursanız olun işitme yetersizliği olan bireyler işaret dilini biliyorlarsa mutlaka anlaşılır. Bizlerin öncelikli hedefi işitme engelli bireylerin işitme kalıntılarında faydalanarak konuşarak anlaşmasını sağlamaktır. Bunun öncelikli olarak sağlanması için çocuğa uygun her türlü teknik uygulanır. Ancak yine de işaret dili çoğu zaman lazım olur; çünkü kelimeleri anlamak, anlamlandırmak ve düşünceleri bu kelimelere dökerek karşı tarafa aktarmak işitme engelli birey için gerçekten çok güçtür. Ama işaretle bunları sağlamak çok daha kolaydır. Özel Eğitim Öğretmenliği İşitme Engelliler bölümü olarak Türkiye'deki ilk mezun olan 39 kişiden biriyim. İşaret dilinin öğretilmesi ile ilgili olumlu ya da olumsuz farklı görüşler her zaman oldu. Ancak bu kararın yetersizlik gösteren çocuğun, bireyin durumuna göre değerlendirilmesi görüşündeyim. Bu kişi ya da birey öğretiminde hangisinde daha kolay başarıyorsa o taraftayım. Nevşehir'de bulunan üniversitede Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde ve son 3 senedir Özel Eğitim bölümünde işaret dili derslerine giriyorum. Onları da yabancı biri olarak ya da işitme yetersizliği olan biri olarak görüp basit düzeyde de olsa bile işaret diliyle anlaşabildiklerini

gördüm ve her defasında mutlu oldum. Son görüş olarak; özenle ve üzerinde iyi hazırlandığını düşündüğüm bu tezin, bu yolu devam ettirecek, yararlanacak insanlara faydalı olacağını düşünüyorum. Bu konuda Aslıhan Hanım'a da teşekkür ediyorum.

- Uşak Üniversitesi Matematik bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Yılmaz TUNÇER'e göre; bu çalışmada Türk Dil Kurumunun hazırladığı Türk işaret dili sözlüğünden faydalanılmıştır. Son yıllarda Milli Eğitim müfredatına işaret dilinin öğretimi dâhil edilmiştir. Bu şekilde yapılan çalışmaların Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında hazırlanan işaret dili kılavuzu kullanılarak da yazılması önerilerim arasındadır. Tez bu haliyle işitme engelli bireylerin dil edinimine kaynak sağlayacak niteliktedir. Daha sonraki çalışmalarda işitme engelli bireyleri tanıyan kişiler yardımıyla farklı konular incelenebilir. Bu alanda yapılan çalışmaların azlığı sebebiyle bu şekilde bir çalışmanın olması yeni yapılacak araştırmalara katkı sağlayacaktır.
- İşitme engelliler sınıf öğretmeni Fatma Filiz GÖÇ'e göre; öncelikle yaptığınız çalışmanın işitme engellilerin işaret dili ile dil edinimine büyük katkılar sağlayacağına inanıyorum, bu nedenle yaptığınız araştırma ve akademik çalışmanın çok kıymetli olduğunu belirtmek isterim. İşitme engelliler sınıf öğretmeni olarak 22 yıllık tecrübeme dayanarak tezinizde dil gelişimi için erken çocukluk döneminin öneminin vurgulanması gerektiğini belirtmek isterim. Özellikle 0-4 yaş arası sürecin dil ediniminde kritik dönem olduğu göz önünde bulundurulacak olursa bu sürenin işaret dili eğitimi açısından da değerlendirilmesi gerekir. Bunun için işitme engeli tanısı konulan ailelere bir işaret dili eğitmeni görevlendirilerek işaret dili öğrenmeye istekli ailelere işaret dilinin mümkün olan en kısa sürede öğretilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca dilin bir bütün halinde öğrenilen bir olgu olduğundan -her ne kadar sizin teziniz A1 ve A2 seviyelerinde bir öğretimi içerse de- burada öğretilen kelimelerin cümle içinde kullanımını içeren bir programın da daha verimli olacağı kanaatindeyim. Tezinizde yer vermiş olduğunuz çerçeve programın işitme engelli bireylerin dil ediniminde temel oluşturması bakımından yeterli olduğunu düşünüyorum.
- PIKTES Öğretmeni ve işaret dili uzmanı Nazlıcan Duruk Erden'e göre; yabancılara Türkçe Öğretimi, hedef kitlesi hangi dili konuşur olmasına bakılmaksızın doğru yöntem ve teknikler kullanıldığı takdirde öğreticinin dil öğretimini süreç içerisinde sağladığı bir alandır. Fakat bütün ülkeler standart bir işaret dili kullanmamaktadır. İşaret dili ile iletişim sağlayan İşitme engeli bulunan kişilerin her birinin konuştuğu dillerin, her dilin özellikle kendi söz dizimi,

bunun yol açtığı kelimelere bakış açısındaki farklılığı, ülkesinin İşaret dilinde temsil ettiği hareketi değiştirmesini yol açmaktadır. Ülkelerin iletişim açısından farklı jest ve mimikleri kullanılması da göz önüne alındığında öğretim tekniklerimizi belirlediğimiz aşamada hedef kitlenin hangi dili konuştuğu büyük önem arz etmektedir. Çünkü daha öncede belirttiğimiz gibi İşaret dili ülkelere göre değişmektedir. Öğretici, Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında öğrendiği bilgiler ile her İşaret dilindeki kendi içerisindeki bu farklılıkları doğru sentezleyip öğrencisinin dili, ülkesinin kültürü hakkında bilgilere sahip olması diğer öğrencilerine sağladığı öğretim içeriğini düzenlemesine göre daha dikkat etmesi gereken husus haline getirmektedir. Hatta farklı ülkelerden gelen ve birden fazla işitme engelli öğrencisi olduğu durumlarda her birisiyle İşaret dilini belli standartlara sıkıştırmaya çalışmamalı bizzat öğrencisinin öğrendiği işaret dilinden yola çıkarak öğretimini şekillendirmelidir. Çünkü hali hazırda zaten yabancı bir dili öğrenmesi onun için bu kadar zor bir süreç olduğu düşünüldüğünde onun iletişim sağlayabildiği tek kanal olan kendi ülkesinin İşaret dilini değiştirmeye zorlamak öğrettiğimiz dilden uzaklaşmasına sebebiyet vermesi kaçınılmazdır.

2.5. Araştırmanın Problemi

Yabancı uyruklu ve işitme engelli bireylerin Türk işaret dili üzerinden A1 ve A2 temel seviyelerde Türkçe söz varlığı verileri nelerdir?

Çalışmanın problem cümleleri şunlardır:

- 1- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında işitme engelli bireylerin temel seviyede öğrenmesi gereken kelimeler nelerdir?
- 2- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında işitme engelli bireylere dil öğretimi yapılırken referans alınan temel kaynaklar nelerdir?
- 3- İşitme engelli bireylerin A1 ve A2 seviyesinde yabancı dil olarak Türk işaret diline dayalı temel kazanımlar nelerdir?

2.6. Araştırmanın Amacı

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanı yeni bir alan olup bu alanda çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar dört temel dil becerileri, yöntem ve teknik çalışmaları, kitap incelemeleri, kültürel öğelerin aktarımı, alana yönelik öğretmen ya da öğrenci görüşleri şeklindedir. Bu çalışmanın amacı, işitme engelli bireylerin Türkçeyi temel seviyede öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Seviyeye uygun olarak Türk işaret dili sözlüğünden alınan kelimelerle bu bireylerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmelerine destek olmak ve yabancı

dil olarak Türkçe öğretimi alanına yeni bir kaynak kazandırmak için bu çalışma yapılmıştır. Böylece bu çalışmanın amacı doğrultusunda Türkçeyi hiç bilmeyen yabancı uyruklu ve işitme yönünden dezavantajlı olan bu bireylerin temel seviyede Türkçeyi kullanabilir hale gelmelerine odaklanılmıştır.

2.7. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın diğer çalışmalardan ayrılan yönü; alanda yapılan çalışmalar içinde ilk defa incelenmesi, yabancı uyruklu ve işitme engelli bireylerin topluma kazandırılması, temel seviyede ve günlük hayatta iletişime geçmelerine yardımcı olması, günlük hayatta kullanılan kelimelerin seçimi için Avrupa Ortak Çerçeve Programı'nın referans alınmasıdır.

İşitme engelli bireyler duyma yeteneklerini az kullandıkları ya da hiç kullanmadıklarından dolayı kelime öğretiminde görsel öğelerin yardımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sayede bu bireylerin bilmeleri gereken kelimeler temalara ve seviyeye uygun şekilde verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada temel seviyede bulunan bireyler olduğu için özellikle evrensel kelimelerin seçimine dikkat edilmiş ve somutlaştırma yoluna gidilmiştir.

2.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Türk işaret dili verilerine sahip olan Türk işaret dili sözlüğü, Avrupa Ortak Çerçeve Programı, işaret dili alanında yazılmış makale, yüksek lisans ve doktora tezleri ile bu programda bulunan temel dil seviyesi şeklinde sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada tercih edilen dil seviyeleri ise A1 ve A2 temel düzeydeki seviyelerdir. Çalışma tamamlandıktan sonra uzman görüşleri alma aşamasında sınırlı kişiye ulaşılmıştır. Sebebi işaret dili gibi bir konunun ilk başlarda yasaklanmış olması ve işaret dili uzmanların çoğunun farklı bir ekolden gelmesidir. İşaret dilinin öğretimini savunan çok az sayıda birey bulunmaktadır. Bundan dolayı fikir paylaşımı konusunda daha fazla bireye ulaşamamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu araştırma incelenirken öğretilmesi gereken kelimeler üç tema şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Bu dört bölümde selamlaşma ifadeleri, renkler, hayvanlar ve sayılar temaları bulunmaktadır. Bu temalar tablo şeklinde gösterilerek analiz edilmiştir.

Tablo 1. Selamlaşma İfadeleri

Elveda	Hoş bulduk	Özür dilemek
Güle güle	Hoş geldiniz	Selam
Günaydın	Merhaba	Teşekkür etmek

Tablo 1'e bakıldığında yenilenen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynağı kapsamında A1 ve A2 temel seviyede bulunması gereken selamlaşma ifadeleri incelenmiş ve analiz edilmiştir, 9 kelimedenden oluşan bir listedir. Bu kaynağa göre işitme engelli ve yabancı uyruklu bireyler Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenirken temel seviyede bağlama uygun olacak şekilde bir diyalogdaki sıradan ifadeleri anlayabilme yeterliliğine sahiptirler. Bu ifadeler yukarıda gösterildiği gibidir. Türkçe öğrenen yabancı bireyler günlük hayatta selamlaşırken kullandığımız kelimelerin ne şekilde ve nerede kullanılması gerektiğini de duruma göre öğrenmektedirler. Tabloda bulunan bazı kelimelerin el işareti aynıdır. İşaret dilinde bir kelimenin birden fazla gösterimi mevcuttur. Bu yüzden kelime hazinesinin zengin olması için bu durum önemlidir. Temel alınan çerçeve program 2021 yılının Aralık ayında yayınlanmıştır.

Tablo 2. Sayılar

0 Sıfır	5 Beş
1 Bir	6 Altı
2 İki	7 Yedi
3 Üç	8 Sekiz
4 Dört	9 Dokuz

Tablo 2'ye bakıldığında 10 tane sayısının öğretildiği görülmektedir. Temel seviyede tek basamaklı sayıların öğretimine ağırlık verilmiştir. İki ve üç basamaklı sayıların öğretimine orta ve ileri düzeylerde yer verilebilir. Kaynak olarak ele alınan çerçeve program 2021 yılında yayınlanmıştır.

Tablo 3. Renkler

Beyaz	Mavi	Lacivert	Turuncu
Gri	Mor	Sarı	Yeşil
Kırmızı	Pembe	Siyah	

Tablo 3'e bakıldığında yenilenen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, 2021 yılının Aralık ayında yayınlanan Öğretme ve Değerlendirme kaynağı kapsamında A1 ve A2 temel seviyede bulunması gereken renkler listesi yukarıdaki şekilde analiz edilmiştir ve 11 kelimedenden oluşmaktadır. Bu kaynağa bakıldığında temel seviyede genellikle evrensel kelimelerin öğretimine ağırlık verilmiştir. Verilen görsellerle beraber işitme engelli ve yabancı uyruklu bireyler renkleri doğru bir şekilde algılayabilme yeterliliğine sahiptir. Oluşturulan işaretlerle yeni bir işaret oluşturabilir ya da bunu diyalog kurduğu bireye anlatabilir.

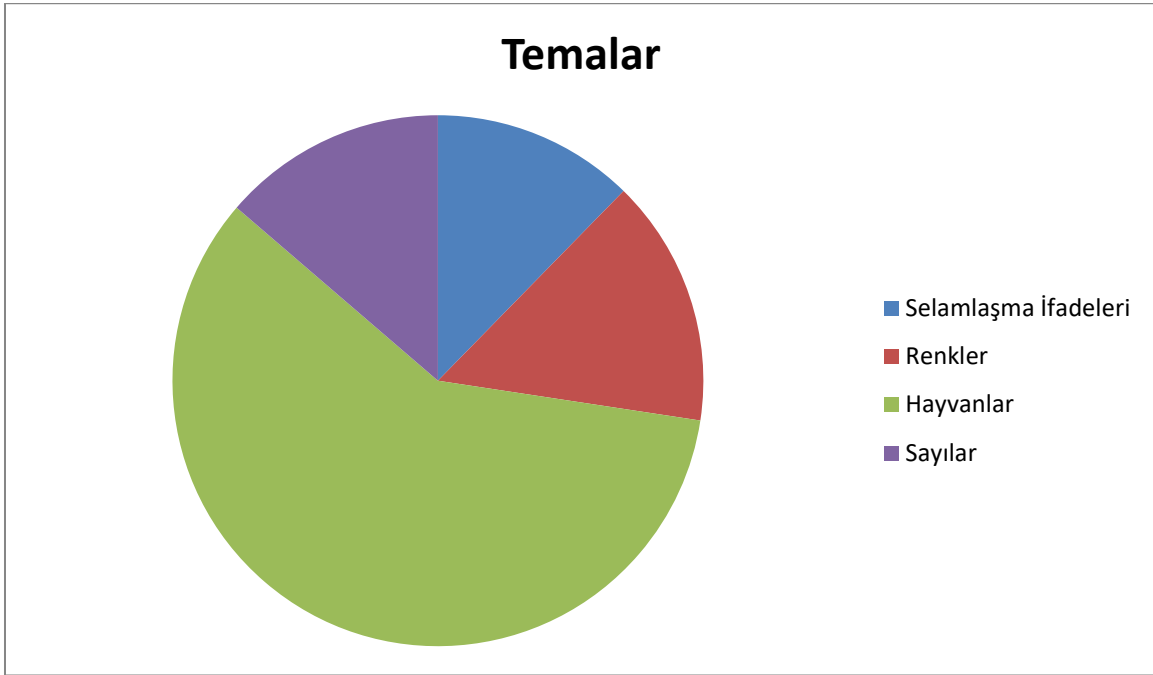
Tablo 4. Hayvanlar

Akrep	Fare	Kartal	Eşek
Arı	Fil	Keçi	Karga
At	Fok	Kedi	Sinek
Ayı	Geyik	Kelebek	Solucan
Balık	Hayvan/Kaplan	Kirpi	Tavşan
Boğa	Hindi	Köpek	Tavuk
Böcek	Horoz	Kurbağa	Tavus Kuşu
Civciv	İnek	Kurt	Tilki
Çekirge	Kanguru	Kuş	Timsah
Deve	Kaplumbağa	Domuz	Yengeç
Karınca	Yılan	Zürafa	

Tablo 4'e bakıldığında yenilenen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynağı kapsamında A1 ve A2 temel seviyede bulunması gereken hayvanlar temasının kelime listesi yukarıdaki gibi incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu çerçevede program 2021 yılında yayınlanmıştır. Bu temada selamlaşma ifadeleri ve renkler temasına göre kelime listesi daha fazladır. Toplam 43 adet öğretilmesi gereken kelime bulunmaktadır. Yine diğer temalarda olduğu gibi kelimenin anlamını çağrıştıracak bir görsel ve kelimenin anlamını ifade eden el şekli bulunmaktadır. Bu ikisi eş zamanlı bir şekilde verilerek kelimeler öğretilmeye çalışılmıştır. Temel seviyede bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireyler hayvanların işaretlerini anlayabilme yeterliliğine sahiptir. Bu şekilde basit yönergeleri, açıklamaları takip edebilirler. Hayvan ve kaplan kelimelerinin işaret dilinde gösterimi aynı olduğu için tek görselde birleştirilmiştir.

İşitme engelli bireyler temel seviyelerde bu 4 temadan hareketle basit şekilde işaretlenmiş metinleri anlayabilirler. Bir şeyi anlaşılır bir şekilde açıklama yeterliliği onların işaret dili birikimini temsil etmektedir.

Temalar aşağıda grafik şeklinde analiz edilmiştir:

şekil 87. Temaların Analizi

şekil 87'ye bakıldığında hayvanlar temasında öğretilmesi gereken kelimelerin diğer temalara göre daha fazla olduğu analiz edilmiştir. Hayvanlar teması bu listenin %59'unu, renkler teması %15'ini, selamlaşma ifadeleri %12'sini ve sayılar teması %14'ünü oluşturmaktadır. Buradan hareketle bu temaların yabancı dil olarak Türkçe öğretilmesi alanında temel seviyeye göre basit düzeyde öğretilmesi gerekmektedir. Örneğin sayılar temasında tek basamaklı sayıların öğretilmesi esas alınmıştır. Kolaydan zora gidecek bir kelime öğretilmesi yapılmalı ve öğretilen kelimeler zamanla kullanılarak tekrar edilmelidir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu çalışmada Türk işaret dili sözlüğü, işaret dili dilbilgisi kitabı, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynakları incelenmiştir. Türk işaret dili sözlüğü işitme engelli bireyler arasında ortak bir dil oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu sözlükte işitme engelli bireylerin kullandığı yaklaşık 2607 kelime bulunmaktadır. Her kelimedenden sonra bu kelimenin nasıl yapıldığına yönelik açıklaması; el şeklinin, vücut duruşunun detaylı anlatımı bulunmaktadır. Ayrıca kelimenin yanında görsel de kullanılarak kelimeler daha da somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Programlar ve Öğretim Materyalleri tarafından hazırlanan bu kayna işitme engelli bireylerin kelimelerin anlamlarını öğrenmelerini sağlar. Ayrıca bilişsel, dilsel ve kinestetik zekalarının gelişmesine yardımcı olur. Sosyal

ortamlarda kullanılan kelimelerin hatırlatıcılığı açısından ulaşılabilir olması da bu bireylerin faydasına olmuştur. Yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen işitme engelli bireyler için seviyelere göre oluşturulmuş bir kelime listesi bulunmamaktadır. Sadece seviyelere göre verilmesi gereken temalar ve başlıklar bellidir. Bu konuda bu sözlük bu alana kaynaklık etmektedir. Diğer taraftan bu sözlükte yöresel olarak anlamı değişen kelimelere yer verilmemiş ve Türkiye genelinde standart bir dil oluşturulmuştur. Aynı zamanda işitme engelliler arasındaki farklı işaretlerin kullanımının da önüne geçmektedir. Bu bulgular ekseninde bu sözlükte tamamlanmayan noktalar mevcuttur. İşitme engelli bireyler arasındaki iletişim devam ettikçe bu çalışmalar güncellenmelidir.

Türk işaret dili dilbilgisi kitabı sözlük çalışmasına göre daha geniş kapsamlı bir çalışmadır. Yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen işitme engelli bir birey temel seviyede ise bu kaynaktan faydalanma imkanı düşük seviyededir. Çünkü işaret dili de bir dil ve her dil gibi kendine has gramer kuralları vardır. Araştırmanın sınırlılığını oluşturan A1 ve A2 temel seviyelerinde herhangi bir gramer konusu bulunmamaktadır. 2015 yılında güncellenen bu kaynak dilbilim uzmanları tarafından düzenlenmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında orta ve ileri seviyelerde başvurulması gereken kaynaklar arasındadır.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynağı güncellenmiş ve bu ölçeklerin içine işitme engelli bireylerin dil öğrenim yeterlilikleri eklenmiştir. Bu kaynakta yabancı uyruklu ve işitme engelli bireylerin temel, orta ve ileri seviyelerdeki dil öğrenim şekilleri aşama aşama incelenmiştir. Literatür kısmında da değinildiği gibi işaret dili varlığı, şematik doğruluk, toplum dilbilimsel uygunluk ve kültürel repertuar, işaret metni yapısı, ortam ve bakış açıları, dilsel farkındalık ve yorumlama, hazırbulunuşluk ve etki, işleme hızı, işaretleme akıcılığı şeklinde uzmanlar tarafından geniş bir ölçek hazırlanmıştır. Bu kaynak bu alan açısından yepyeni bir boyut oluşturmaktadır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin de dil eğitimi almasına kapı aralamaktadır. Her başlık içerisinde alımlayıcı ve üreticilerin yeterlilikleri mevcuttur.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Literatür kısmında da bahsedildiği gibi işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin temel seviyede dil yeterlilikleri ve söz varlığında bulunan kelimeler incelenmiştir. Alımlayıcı ve üretici bireylerin Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni referans alınarak öğretilmesi gereken ve seviyelere göre izlenmesi gereken yollar ifade edilmiştir. Literatür kısmı dışında

kaynağın en sonuna eklenen farklı bir ölçek de tespit edilmiştir. Bahsedilen ve sonradan eklenen bu ölçekler Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme kaynağının son kısmından alınmıştır.

İşaret dili birikimi	
A2+	Bir şeyi anlaşılır şekilde açıklayabilir.
A2	Sınırlı kelime birikimine rağmen basit bir işaretlenmiş metni anlayabilir. Sözlüksel işaretler ile hayvanları belirtebilir. Yeni oluşturulan işaretleri, örneğin kişiler veya renkler için, doğru şekilde uygulayabilir.
A1	Bir diyalogdaki sıradan ifadeleri anlayabilir (ör. selamlamalar veya teşekkürler). Aylar, günler, sayılar ve zamanların sözlüksel işaretlerini anlayabilir. İşaret dilinde selamlaşmayı anlayabilir. Hayvanların sözcükleşmiş işaretlerini anlayabilir. Basit yönergeleri, açıklamaları ve sebep açıklamalarını takip edebilir. Bağlama uygun basit ağızla söyleme kullanabilir.

Şekil 88. İşaret dili birikimi

(D-AOBM, 269).

İşaret dili birikim tablosuna bakıldığında işitme engelli bireylerin günlük hayattaki basit ifadeleri anlamaya yönelik kazanımlar mevcuttur. Bireyin kelime dağarcığı birkaç temayla sınırlıdır. A2 seviyesi biraz daha geniş tutulmuştur. Basit soyut kelimelerin yeterlilikleri de bulunmaktadır. Bu seviyeden sonra soyut temaların da öğretilebileceği buradan anlaşılmaktadır. Zamansal ifadelerin basit şekilde kullanımı bir üst seviye için temel oluşturacaktır. İşaret dili birikimi tablosuna göre işitme engelli bireylerin işaret öğrenmesi mümkün olmakla birlikte karşısında bulunan bireyler ile iletişime girmesi de mümkündür. Kelime serveti sınırlı da olsa bu bireyler yukarıda anlatılan söz varlığı ile günlük hayatta iletişim kurabilirler. Örneğin diyaloga girme, selamlaşma, teşekkür etme vb. nezaket ifadelerini kullanma ya da bir başkası kullandığında anlayabilme işitme engelli ve yabancı uyruklu bireyler için avantaj sayılabilecek boyuttadır.

Şematik doğruluk	
A1	Basit ifadeleri anlayabilir.

Şekil 89. Şematik doğruluk

(D-AOBM, 270).

Bu tabloda A2 seviyesi bulunmamaktadır. Temel seviyedeki bireylerin basit ifadeleri anlamaya yönelik kazanımları mevcuttur. Detaylı kazanımlar literatür kısmında verilmiştir. Eklenen ölçekte toplum dilbilimsel uygunluk ve kültürel birikim, işaret metni yapısı, dil farkındalığı ve yorumlama, bilgi işleme hızına yönelik kazanımlar mevcut değildir. Basit ifadeleri anlayabilir kazanımından hareketle bir önceki şemada bulunan kazanımları da içine almaktadır. Yabancı uyruklu bireyler için hazırlanan eğitim setlerinde tanışma, sayılar, renkler, hayvanlar vb. üniteler bulunmaktadır. Bu çalışmada bulunan kazanımlar da kitaplarda bulunan müfredat ile uyumludur. Özellikle Milli Eğitim müfredatlarına yeni giren Özel Eğitim İşaret dili kaynaklarında da bu sıraya uygun temalar bulunmaktadır. Temel seviyede günlük hayatta sıkıntı yaşamayacak ve bireyin kendisini anlatacak kadar kelime servetinin olması ve bunları hayata geçirmesi dil edinimi konusunda önemlidir.

Ortam ve bakış açıları	
A2	Duyguları el-dışı yollarla iletebilir.

Şekil 90. Ortam ve bakış açıları

(D-AOBM, 270-271).

Kaynağa eklenen bu ölçekte soyut kelimelerin bu seviyede anlaşılabilirliğini ifade etmektedir. A1 ve A2 temel seviyede bulunan soyut kelime serveti ile orta ya da ileri seviyelerde bulunan soyut kelime serveti birbirinden farklıdır. Bu seviyede önceki şemalarda da ifade edildiği gibi basit olan ve anlaşılabilirliği yüksek olan bir soyutluk mevcuttur. El dışı yollarla yani jest, mimik ya da vücudun konumlanması ile bir kelimenin öğretiminin mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu tabloda A1 seviyesinde bir kazanım bulunmamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmada incelenen temel konuyla ilgili olarak ilk önce kuramsal çerçeve verilmiştir. Dilin tanımından bahsedilerek söze başlanmış ve işitme engelli bireylerin sesleri işitme frekansı üzerine bilgi verilmiştir. Bu bireylerin cihaz yardımı ile sesleri nasıl algıladığı, erken teşhis koyulan bireylerin dil girdileri hakkında konulara değinilmiştir. Daha sonra Türk işaret dilinin özellikleri, dünya üzerinde kullanımı, el ve vücut pozisyonu vb. durumlardan bahsedilmiştir. Araştırmanın temelini oluşturan yabancı dil olarak Türkçe öğretmek amacıyla Türk işaret dili ile ilişkilendirilmiştir. Literatür kısmına eklenen tablolar ile birlikte bu dilin yabancı uyruklu ve işitme engelli bir bireye ne şekilde öğretilmesi gerektiği hakkında seviyelere göre bilgi verilmiştir. Bu konuda 2021 yılında yenilenen Avrupa Ortak Çerçeve Metninden hareket edilmiştir. Bu metinle beraber kazanımlar alımlayıcı ve üretici başlıkları altında işlenmiştir.

Literatür kısmında verilen tablolardan sonra öğretilmesi gereken kelimeler temalar şeklinde incelenmiştir. İlk olarak selamlaşma ifadeleri, renkler, hayvanlar ve sayıların öğretimine yönelik kelimeler verilmiştir. Bu kelimelerin hangi el şekli ile gösterileceği şekillerin altında açıklayıcı bir şekilde anlatılmıştır. Vücudun duruş şekli, bakış açısı, konumlanma, kullanılan parmak alfabesinin yolları da ifade edilmiştir. Özellikle seçilen kelimelerin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde belirtilen yeterliliklere uygun olmasına dikkat edilmiştir.

Kelime öğretiminin ardından genel olarak işaret dili öğretiminde kullanılan yöntemlerden bahsedilmiştir. Bunlar doğal işitsel-sözel yöntem, işitsel yöntem, tüm (total) iletişim yöntemi, yapısal sözel-oral yöntem, işaret dili yöntemi, parmak alfabesi şeklindedir. Bu yöntemler tek tek açıklanmıştır. İşaret dili öğretiminde görsel materyallerin önemine değinilmiştir. Burada bu dilin somutlaştırılmasının önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Sebebi ise işitme engelli bireylerin kelimelerin gerçek anlamına odaklanmasıdır. Görsel materyaller ile öğretilen kelimelerin akılda kalıcılığından bahsedilmiştir. Bu materyaller dersin eğlenceli hale

gelmesinde önemlidir. Bir iletişim aracı olarak dil öğretiminde görsel materyallerin önemi büyüktür. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve işitme engelli bireylerin özel eğitimi de bunun önemini bir kat daha artırmaktadır. Kuramsal çerçevenin son kısmında Türk işaret dili öğretiminde kullanılan uygulamalar anlatılmıştır. Bunlar göz iletişimi, jest ve mimikler, dudak okuma (ağızla söyleme), gerçek anlama odaklanma, sembolleştirme, gösterip yaptırma, görsel materyaller şeklindedir. Alanda bulunan çalışmalara bakıldığında işitme engelli bireyler ve Türk işaret dili üzerine fazla bir çalışma yoktur. Yapılan çalışmalar da yöntem, teknik, bu dilin sözdizimi özelliklerine yöneliktir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında Karaca MF, Bayır Ş hocaların (2018) Türk İşaret Dili İncelemesi: İletişim ve Dil Bilgisi adlı çalışmalarında bu dilin dudak okuma, kendi aralarındaki işaretler, jest ve mimikler, parmak alfabesinden bahsedilmiştir. İşitme engelli bireyler duyma yetisinin eksikliğinden dolayı iletişim kurabilmek için bu yöntemlere başvurmaktadırlar. İşitme engelli bireylerin bu çalışmada yazarak iletişim kurduğu ifade edilmiştir fakat bunun da diğer bireylere göre çok yavaş gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Burada iletişimin sağlıklı olabilmesi için işiten bireylerin de işaret dilini bilmesinden geçmektedir. Ayrıca araştırmada dil bilgisi yoluyla işaret türetme, eş anlamlı ve zıt anlamlı işaretler, birleşik işaretler, Türk işaret dilinde kullanılan ekler ve söz dizimi üç boyutlu modeller üzerinden gösterilmiştir. Yani anlambilimsel ve sözdizimsel bir çalışma şeklindedir. Araştırmanın dil bilgisel boyutunda ise hal ekleri, edatlar, çoğul eklerin kullanımının olmadığı bir dil olduğu tespit edilmiştir. İşaretler kelimelerin anlamlarını vermeye yöneliktir. Bir kelime birden çok anlama karşılık gelebilir. Örneğin renkler ve hayvanlar temasında bir rengin birden fazla gösteriminin olduğu kelimeler mevcuttur.

Gün ve Türk (2022)'ün yaptığı İşitme Engeli Olan Yabancı Uyruklu Bireylerin İşaret Dili Üzerinden Türkçe Öğrenim Süreci isimli çalışmada bu bireylere dil öğretimi yapılırken takip edilmesi gereken adımlar, yöntemler, karşılaşılan zorluklar incelenmiştir. Betimsel yöntemlerden tarama araştırması kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kullanılan yöntemlerden sembolleştirme, jest ve mimik kullanma, ağızla söyleme vb. tercih edildiği görülmektedir. Karşılaşılan zorluklar başlığı altında işitme duyusunun doğurduğu olumsuzluklardan bahsedilmiştir. Bu bireylere dil öğretimi yapılırken takip edilmesi gereken adımların da temalara ayrılması gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin; meslekler, aile terimleri, coğrafi kelimeler, akrabalık terimleri, duygular, taşıtlar vb. şeklinde anlatılmaktadır. Çalışmanın en son adımı olarak dil bilgisi özelliklerinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bulut, S. (2018)'a göre İşitme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Üç Boyutlu Teknolojilerin Yeri adlı çalışmada ise görsel ve yazılı materyaller kullanılarak teknoloji destekli araçlar geliştirilmeye çalışılmıştır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bu bireylerin dil öğrenmesinde öğretim ortamlarının görsel materyallerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu durum bireylerin hem anadillerinde hem de yabancı dil olarak Türkçenin öğreniminde fayda sağlamaktadır. Bu araştırmanın sonucunda ise kullanılan materyaller bilgiyi somutlaştırmış ve yabancı dil olarak Türkçeyi hızlı, kalıcı öğrenmelerini desteklemiştir. Yapılan çalışmadan sadece işitme engelli bireyler değil görme engelli bireylerin Türkçe öğrenmesinde de yararlanılacağı belirtilmiştir. Üç boyutlu teknoloji yardımıyla oluşturulan materyaller görsel ve basılı olarak ele alınmıştır. Bu şekilde dil öğretiminin dezavantajlı bireyler üzerinde uygulanması daha uygun görülmüştür. Ayrıca geliştirilen bu materyallerin de zamandan tasarruf, istenildiğinde tekrar kullanma, bilgiye kolay ulaşma, içeriği basitleştirme, dikkat çekme, hatırlamayı kolaylaştırma, çoklu öğrenme ortamı sunma, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılama gibi faydaları da bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada işitme engellilerin A1 ve A2 dil seviyelerinde oyunlar tasarlanmıştır. Bu oyunlar: tombala, üç boyutlu oyun kartları şeklinde etkinlikler mevcuttur. B1 ve B2 seviyesinde ise adam asmaca ve kelime havuzu oyunu kazanımıyla birlikte verilmiştir. Son olarak C1 ve C2 seviyesinde tabu oyunu üzerinden kelime öğretimi yapılmaya çalışılmıştır. Verilen seviyeler kazanımlar yönünden azdır ve işitme engelli bireylerin Türkçeyi öğrenmelerine yönelik yeterlilikler bulunmamaktadır. Araştırmada sanal yollarla dil öğretimine ağırlık verilmiştir. İşaret dilinin uzmanlar tarafından öğretilmesi sonucuna ulaşılmıştır. Hem eğiticilerin hem de öğretme yönteminin önem taşıdığına değinilmiştir.

Csizér ve Kontra (2020)'nin yaptığı Sağır ve Ağır İşitme Engelli Öğrencilerin Yabancı Dil Öğrenme Özellikler isimli çalışmasında bu öğrenci grubunun karşılaştığı zorlukların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla anket ve görüşme tasarlanmıştır. Veriler pilot uygulamaya sahip olan üç Avrupa ülkesinden toplanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte bu bireylerin dile karşı motivasyonları, inançları, stratejileri analiz edilmiştir. Sonuç olarak motivasyon ve inançlarına rağmen birtakım sorunlar ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu zorlukları aşabilmek amacıyla ulusal işaret dili öğretiminin daha faydalı olacağına, etkili öğrenme ortamlarının oluşturulması gerektiğine, özerk öğrenme yöntemlerine de ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Deliveli (2020)'ye göre işitme engelli çocuklar okul çağına geldiklerinde diğer akranlarına göre birtakım sorunlar yaşamaktadır. İletişim becerisi, akademik başarı ve konuşma becerisinde rastlanan sorunlardan oluşmaktadır. Bu sebeple bu bireylerin okul ihtiyaçlarının tanınması okul içi ve dışı eğitim hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmada ilkokulda farklı düzeylerde bulunan işitme engelli bireylerin dersine giren öğretmenlerin eğitimleri nasıl gerçekleştirdiği, ne tür destek aldıklarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma grubunu ise bu alanda çalışan 10 öğretmen oluşmaktadır ve bu kişilere 11 tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu çalışma bölümlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin işitme engelli öğrencilere sundukları eğitim hizmetleri, öğretmenlere sunulan destekler, öğretmen görüşleri şeklindedir. Sonuç olarak;

- Öğretmenlerin öğrenciyi tanınması gerektiği,
- Her öğrencinin işitme düzeyinin farklılık gösterdiği,
- Çoğu öğretmenin işitme engelli bireyler hakkında bilgisinin bulunmadığı,
- Öğrenciyle kurulan iletişimde; göz teması, jest ve mimikler, dudak okuma, dokunarak iletişim kurma, resim çizme, yazı yazdırma vb. yolların tercih edildiği gibi özelliklere ulaşılmıştır.

Massi, Salija ve Muhayyang (2019)'ın yaptıkları Öğretmenin Görsel Materyallerin Kullanımı ile İlgili İnanç ve Uygulaması Sağır Öğrencilere İngilizce Kelime Öğretimi çalışmada öğretmenlerin sağır öğrencilere İngilizce kelime öğretiminde karşılaştıkları zorluklardan bahsedilmiştir. Sınıfta ses kaydı alınarak gözlem yapılmıştır. Verilerin toplanması 23 Nisan 31 Mayıs 2019 tarihleri arasında yapılmıştır. Sonuç olarak öğretmenler İngilizce kelime öğretiminde görsel materyallerin daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu analiz etmişlerdir. Bireyler bu şekilde motive olmuşlar ve akademik başarılarını da etkilemiştir.

Uğurlu, N. (2017)'ya göre İşitme Engelli Okuyucuların Okuma Sürecinde Türkçenin ve Türk İşaret Dilinin Biçim-Sözdizim Özellikleri çalışmasında işaret dili yeterliliği ile okuryazarlık becerileri arasında olumlu bir etkileşim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda her iki dilin biçim ve sözdizimi açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi gerektiği hususuna dikkat çekmiştir. Bu bireylerin işaret dili yeterliliği ile okuma yazma becerileri alanında pozitif orantı tespit edilmiştir. Dilin sözdizimi ve biçimbirim bağlantıları ile okuma yazma becerileri arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada Türkçenin ve Türk işaret dilinin özellikleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İşaret dilinde de konuşma

kuralları ile dilbilgisi kurallarının farklılaştığı yapılan çalışmada görülmektedir. Sözdizimsel olarak bakıldığında ise özne ve yüklem uyumunun her iki dilde de bulunduğu anlaşılmaktadır. Sadece biçimbirimler açısından karşılaştırıldığında farklar vardır. Yapılan çalışmadan hareketle öğrencilerin eğitim kalitelerini artırmak, daha iyi öğrenme ortamları sunmak, akademik açıdan performanslarını yükseltmek gerekmektedir. İşaret dilinin de okullarda diğer dersler gibi ders olarak okutulması gerektiği ön plana çıkmıştır.

Atmaca, B. (2017)'ya göre 5 ve 8. Sınıf işitme cihazı Kullanan Öğrencilerin Yazılı Anlatım Becerilerini İncelenmesi ve Kelime Servetlerinin Belirlenmesi çalışmasında öğrencilere uzman görüşleri ile birlikte yazdırılacak konular belirlenmiştir. Bu çalışmadaki amaç işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini saptamak ve kelime servetlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda yazı yazma çalışmaları yaptırılmıştır. Bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın verileri ise Öğrenci Bilgi Formu ve yazma çalışmaları ile elde edilmiştir. Denizli Yeşilköy İşitme Engelliler Okulundaki Türkçe Öğretmenleri ve uzmanların belirlediği videolar ile her hafta yazma çalışmaları düzenlenmiştir. Sonucunda 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar tek tek incelenerek bu bireylerin yazma becerilerindeki hatalar tek tek incelenmiştir. Bazı öğrencilerin sözcük hataları, bazılarının cümleleri eksik bıraktığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

İncelenen araştırmalar ile yapılan bu araştırma karşılaştırıldığında incelenen verilerin seviyelere uygun olduğu tespit edilmiştir. Alanda yapılan çalışmaların azlığı sebebiyle bu tür araştırmalara ihtiyaç vardır. Genellikle sağlık alanında yapılan çalışmalarla sınırlı kalan işaret dili sosyal bilimler ve dil eğitimi alanlarına da transfer edilmelidir. Bu çalışmadan elde edilen veriler literatür taraması şeklindedir. Bu çalışma Türk işaret dili sözlüğü, Türk işaret dili dil bilgisi kitabı ve 2021 yılında yayınlanan Avrupa Ortak Çerçeve programı esas alınarak yapılmıştır.

Yukarıda anlatılan araştırmalar ile kıyaslandığında; Bulut (2018) hocanın çalışmasında bulunan seviyelere göre oyunlarla dil öğretimi kazanım odaklıdır. Bu çalışmada ise sadece A1 ve A2 temel seviyeler bulunmaktadır. Orta ve ileri seviyelerde işaret dili ile ilgili bu şekilde çalışmaların yapılmasında fayda vardır. Uğurlu (2017) hocanın çalışması ile ilişkilendirilecek olursa işitme engelli bireylerin sözdizim ve işaret dili okuryazarlık yeterlilikleri incelenmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanına yeni yeni dâhil olan işaret dili çalışmaları bu

bakımdan da yetersizdir. Yeni yapılacak çalışmalarda dilbilgisi, okuryazarlık oranı, deneysel çalışmaların yapılması alana katkı sağlayacak varsayımlar arasında bulunmaktadır.

Karaca ve Bayır (2018) hocaların yatığı çalışmalarda bahsedilen dudak okuma, parmak alfabeti, jest ve mimikler vb. iletişim kurmaya dayalı uygulamalardan bu çalışmada da yüzeysel olarak bahsedilmiştir. Dil öğretimi sırasında başvurulması gereken uygulamalar şeklinde kuramsal çerçeve kısmında anlatılmıştır. Fakat hocaların çalışmalarında değindiği eş ve zıt anlamlı kelimeler gibi anlam bilgisine yönelik bir inceleme bulunmamaktadır. Sebebi ise 2021 yılında yayınlanan Avrupa ortak çerçeve programında günlük hayatta kullanması gereken kelimelere odaklanılmıştır. Bu program temel alındığı için programda geçen tema ve bölümlere, kazanımlara odaklanılmıştır.

Yine aynı şekilde Gün ve Türk (2021)'ün çalışmasında ifade edilen taşıtlar, meslekler, coğrafi terimler, duygular, dil bilgisi bölümleri bu çalışmada bulunmamaktadır. Çünkü referans alınan ve yenilenen 2021 Avrupa Ortak Çerçeve programında bu başlıklar mevcut değildir. Deliveli (2020)'nin çalışması ile kıyaslanacak olursa öğretimde bulunması gereken iletişim ve dil özelliklerinin literatür taraması kısmında ifade edildiği görülmektedir. Massi, Salija ve Muhayyang (2019)'ın çalışmalarında anlatılan İngilizce kelime öğretiminde alınan ses kaydı ve kullanılan görsel materyallerin dil eğitimi için öneminden bahsedilmiştir. Bu çalışmada bulunan işaret öğretimi ve görselinin yanında verilmesi dil öğretimi için kalıcı ve etkili olacaktır.

Csizer ve Kontra (2020); Çalıcı, Kamacı ve Aytan (2022)'in yaptığı çalışmalarda sağır bireylere dil öğretimi konusunda sorunlar olduğu tespit edilmiş ve yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenmiştir. Bu çalışmada da işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin dil öğretimi için söz varlığı verileri yeniden incelenmiştir. A1 ve A2 seviyesinde temalara ayrılmaya çalışılmıştır. Özellikle kurt (2017)'un çalışmasında işitme engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin yeterli eğitime sahip olmaması bu bireyler açısından büyük sorun oluşturmaktadır. Bu çalışmada bu durum üzerinden sahada donanımlı elemanların bulunmadığına işaret edilmiştir.

Sarıkaya ve Uzuner (2013)'in çalışmasında işitme engelli bireylerin yakın çevrelerinde bulunan kişilerin de işaret dili öğrenmesi gerektiği anlatılmıştır. Özellikle bu bireylerin dil eğitim programları, kılavuz kitapları vb. olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu çalışmada

anlatılanlar öneriler kısmında detaylıca ifade edilmiş ve öğretim elemanlarına, ders kitabı hazırlayacaklara, araştırmacılara yönelik olacak şekilde bölümlere ayrılmıştır. Tiryaki (2014) ve Birinci (2014) çalışmalarında bulunan görsel materyallerin etkililiğini dil öğretimi ve işitme engelli bireyler için önem arz ettiğini vurgulamışlardır. Yapılan bu çalışmalar sayesinde işitme engelli bireylerin de Türk işaret dili yoluyla Türkçeyi öğrenebileceği vurgulanmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Bu araştırma yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türk işaret dili verilerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada Türk işaret dili sözlüğü kullanılarak Avrupa Ortak Başvuru Metni ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde bu veriler değerlendirilerek A1 ve A2 seviyesinde bulunan işitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin hangi standartlarda dil öğrenmesi gerektiği incelenmiştir. Özel eğitime ihtiyaç duyan ve işitme duyusunu diğer bireylere göre normalin dışında kullanan bu bireylerin dil öğrenme şekilleri de muhakkak ki farklı bir tecrübe gerektirir. Gerek yöntem olarak gerek eğitimcilerin uzmanlığı konusunda dikkat edilecek hususlar arasındadır. Böyle özel bir grubun dile olan ihtiyacı günlük hayatta normal bireylere göre daha fazladır. Hayatını devam ettirmesi, iletişime geçmesi dili kullanabilme yeterliliğine bağlıdır. Özellikle verilen eğitimlerin bireylerin kullandığı cihaza, işitme seviyesine göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Türkçenin işitme engelli, görme engelli gibi özel gruplara öğretimi bu dilin sınırsız gücünü ortaya koyacaktır.

Yapılan araştırmalarda bu alanda bu bireylere yönelik çalışmaların az olduğu görülmektedir. Genellikle kitap incelemeleri, dört temel dil becerileri, yöntem ve teknik üzerine yapılan çalışmalar, atasözü, deyim vb. kalıp ifadelerin öğretimi şeklinde araştırmalar mevcuttur. İlk olarak A1 ve A2 seviyelerinde öğretilmesi gereken kelimeler temalara ayrılmış ve Avrupa Ortak Çerçeve Programı ile ilişkilendirilmiştir. Ayrılan temalarda selamlaşma ifadelerinden 9 kelime, renklerden 11 kelime, hayvanlar temasından 43 kelime ve sayılar temasından 10 kelime gösterilmiştir. Toplamda 4 temadan 73 adet kelime incelenmiştir. Bu da bulgular kısmında grafik ve tablo şeklinde analiz edilmiştir. Buradan %59 oranla hayvanlar, %12 selamlaşma kelimeleri, %15 renkler ve %14 sayıların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretilen kelimelere bakıldığında genel olarak her ülkede kullanılan evrensel kelimeler olduğu tespit edilmiştir. Temel seviyeye de uygun olmasına dikkat edilmiştir. Örneğin sayıların rakamlar şeklinde olması temel seviyede ele alınmasındandır. İki ve daha fazla basamaktan oluşan sayıların öğretimi yapılmamıştır.

Kelimeyi çağrıştıracak görsellere de yer verilerek birden fazla duyu organına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde kelimeyi anlamından hatırlayamayan bir birey resminden hareketle hatırlamaya çalışacaktır. Kelimelerin gerçek anlamına odaklandıkları için bütün seviyelerde deyimler, atasözleri gibi kalıp halindeki kelime gruplarının öğretimi konusunda sıkıntı bulunmaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak işitme engelli bireylere öğretiminde birden fazla duyu organını harekete geçirecek materyallere ihtiyacın fazla olduğu görülmektedir. Sahada bulunan eğitimcilerin bu bireylerin özelliklerini bilen ve seviyeye uygun eğitim almış kişilerden oluşması gerekmektedir. Bu bireyler toplum içinde etiketlenmiş ve toplumdan soyutlanmış bireyler olarak algılanmaktadır. Eğitimcilerin bunu hissettirmeyecek şekilde dil öğretimi yapması gerekmektedir. Ayrıca işitme seviyelerine göre sınıf oluşturulması bu bireylerin eğitimi için gereklidir. Çünkü duyma frekansları farklılık gösteren bireylerin aynı ortamda eğitim alması eğitimin kalitesini etkileyecektir.

İşaret dili öğretilirken sadece el hareketleri değil aynı zamanda dudak okuma, gösterip yaptırma, sembolleştirme, standart parmak alfabesi kullanma, jest ve mimiklerle iletişime geçme gibi alternatif uygulamaların kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmaya referans olan kaynaklara bakıldığında yenilenen ve içinde 2607 kelime bulunan Türk işaret dili sözlüğü bulunmaktadır. Bu sözlüğün yenilenmesindeki amaç evrensel kelimeleri bir araya toplamak ve yöresel olarak kullanılan kelimeleri azaltmaktır. Çünkü bölgeden bölgeye değişen kelimelerin kullanımı yabancı uyruklu bireyler için sorun oluşturacaktır. Türk işaret dili kelimelerinin yanında aslında bu kelimelerin kullanıldığı ortamlar da öğretilmektedir. Örneğin; selamlaşma ifadelerinin gün içinde nerede kullanılacağı yenilenen Avrupa Ortak Başvuru Metninde gösterilmiştir.

Genel olarak işaret dili alanında yapılan çalışmaların yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde değil de sağlık bilimleri alanında yapıldığı görülmektedir. Genellikle işitme cihazı kullanımı,

duyma frekansı ya da dil alanında karşılaştırılmalı olarak incelenmesi gerektiği araştırılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar birkaç makale ve yöntem, teknik çalışmasından ibarettir. Yöntem ve teknik çalışmalarında geliştirilen materyaller sadece birkaç tanedir. Bunlar Avrupa Ortak Çerçeve Metni ile ilişkilendirilmemiştir.

İşitme engelli bireylerin dil öğreniminde desteğe ihtiyacı vardır. Bu destek iyi bir eğitimci, doğru seçilen yöntem ya da teknik, hedefe uygun eğitim materyali, aile eğitimi vb. şeklindedir. Bu desteğin kaynağı belirlenmeli ve eğitimin kalitesi artırılmalıdır.

Çalışmanın kazanımlarına yönelik ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

- ✓ Yenilenen Avrupa Ortak Başvuru Metni temel alınarak işitme engelli bireylerin temel seviyede çok basit kazanımlara sahip olduğu görülmüştür. Bundan dolayı da öğretilen kelime serveti 73 adet kelime gibi az bir sayıdan oluşmaktadır.
- ✓ Kazanımlara göre sadece kelime öğretimi değil bu bireylerin dört temel dil becerilerine yönelik kazanımların da olduğu görülmüştür. Tabii ki bu kazanımlar ilerleyen seviyelerde farklılık göstermektedir.
- ✓ Aylar, haftanın günleri gibi soyut konuların varlığı bu seviye için önemlidir. Genellikle gerçek anlam ve somut olana odaklandıkları için bu konunun öğretimi bu seviyedeki en zor olanlar arasındadır.
- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işitme engelli bireylerin dil öğrenimine yönelik yapılan bu veri değerlendirme çalışmasında orta ve ileri seviyelerde öğretilmesi gereken kelimeler incelenmemiştir.
- ✓ ‘Nesnelerin biçim ve boyutlarını kavrayabilir.’ Kazanımı ile matematiksel basit ifadelerin öğretimi için temel atmak için uygun bir seviyedir.
- ✓ Bu seviyede gösterilen kazanımlar bir sonraki seviyeler için basamak niteliğindedir. Onların öğretimine de yardımcı olmaktadır.
- ✓ İşaret dili yetkinlikleri kazanım bağlamında incelendiğinde bazı bölümlerde A2+ seviyesi bulunmaktadır.
- ✓ İşaret metni yapısı tablosuna göre A1 seviyesinde üretici bağlamında tanımlayıcı bulunmamaktadır. Yine aynı şekilde ortam ve bakış açıları tablosuna göre A1 seviyesinde üretici kısmında tanımlayıcılar mevcut değildir. İşaretleme akıcılığı bölümünde de aynı durum söz konusudur.

Alınan uzman görüşlerine bakıldığında çalışmanın işaret dili alanına katkı sağlayacağı gibi Türkçe öğretimine de kaynak olduğu tespit edilmiştir. Özellikle çocukların dil edinimine faydasının olduğu, çalışmada temalara ayrılan temel seviyelerdeki kelime listesinin Milli Eğitim müfredatında yayınlanan Özel Eğitim sınıfları işaret dili kitabı ile uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu görüşlerden hareketle Türk ya da yabancı uyruklu işitme engelli bireylerin işaret öğrenmesinin mümkün olduğu, çevrelerindeki bireyler tarafından da kullanılırsa kendilerine yetecek seviyede iletişim kurabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle özel gruplar içinde eğitilmesi gereken bu bireylerin aileden en az bir kişinin dahi işaret dili bilmesi dezavantajlı olan işitme engelliler sınıfı için önemlidir. Türkiye’de binde dört gibi bir orana sahip olan bu bireylerin birebir eğitimleri için yetişen öğretmen sayısında eksikler bulunmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

ÖNERİLER

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türk işaret dili verilerinin değerlendirilmesi konusunda gördüğümüz eksiklikleri tamamlamak maksadı ile birtakım öneriler sunulabilir. Bu kısım araştırmacılara yönelik, öğretim elemanlarına yönelik ve ders kitabı hazırlayacaklara yönelik olacak şekilde bölümlere ayrılmıştır. Öneriler maddeler halinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- ✓ Yapılan bu çalışmadan hareketle orta ve ileri düzeydeki dil seviyelerinin verileri incelenebilir.
- ✓ Deneysel araştırma konusu olarak işitme engelli bireylerden oluşan bir grubun dil öğrenimine yönelik çalışma yapılabilir.
- ✓ İleri düzeydeki dil seviyeleri için Türk işaret dili dil bilgisi kuralları Türkçe ile karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- ✓ Türk işaret dili verilerinin kültür ve dil arasındaki bağ incelenebilir.
- ✓ Türk işaret dilinden hareket edilerek Türk kültürüne ait yöresel yemekler, kıyafetler araştırma konusu olabilir.
- ✓ Bu bireylerin günlük hayatta birbirleriyle diyalog kurmalarını sağlayacak araştırmalar yapılabilir ve bunlar seviyelere göre düzenlenebilir.
- ✓ İşitme engelli bireylerin yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenirken jest ve mimik çalışmaları geliştirilebilir.
- ✓ Dili aktif kullanmaya yönelik sınıf dışı ortamlarda kullanılacak uygulamalar üzerine araştırma yapılabilir.
- ✓ Anlam bilgisine yönelik üst düzeyde çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Erken tanınması yapılan 0-4 yaş arası işitme engelli bireylerin eğitimleri için iki dilli çalışmalar yapılabilir.

Öğretim Elemanlarına Yönelik Öneriler

- ✓ Bu alanda kendini yetiştirmiş bireylerin görüşlerine dayalı araştırmalar yapılabilir.
- ✓ Dramadan yararlanılarak işitme engelli bireylere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılabilir.
- ✓ Sınıfında işitme engelli öğrencisi bulunan öğretim elemanları sınıflarını dil seviyelerine bölerek eğitim yapabilir.
- ✓ İşitme engelli ve yabancı uyruklu bireylerin Türkçeyi daha rahat öğrenebilmeleri için aile bireylerinden en az bir kişiye bu eğitimin verilmesi öğretim elemanları tarafından sağlanabilir.
- ✓ Normal düzeyde işitme seviyesine sahip sınıflarda eğitim gören işitme engelli bireylerin eğitim programları öğretim elemanlarınca tekrar düzenlenebilir.
- ✓ İşitme engelli bireylerin eğitiminde erken tanılanmanın yapılması çok önemlidir. Bu konuda bu bireylerin eğitimini üstlenen öğretim elemanları alanında uzman bireyler olmalı ve bu detayları fark etmelidirler.
- ✓ Eğitimi veren öğretim elemanı daha önce bu eğitimi vermiş ve işini bilen birisi olmalıdır. Beklenmedik anda ortaya çıkacak problemlere karşı hangi yol ve yöntemleri izlemesi gerektiğini bilmelidir.
- ✓ Öğretim elemanları işitme engelli bireylere Türk işaret dili eğitimini verirken bireyler arasındaki sosyalleşmeye dikkat etmelidir. Toplum içinde etiketlenen bu bireylerin topluma kazandırılması noktasında fedakarlık göstermelidirler.

Ders Kitabı Hazırlayacaklara Yönelik Öneriler

- ✓ Dil öğretimini desteklemesi açısından dijital kaynakların kullanımı tercih edilebilir. Bu sayede yer ve zaman fark etmeksizin dil öğretimi sağlanabilir. Geliştirilen bu çalışmadan hareketle okuma, yazma gibi anlama ve anlatma becerilerinin devamı için çalışma kâğıtları, ölçme ve değerlendirme uygulamaları alternatif olarak kullanılabilir.
- ✓ Araştırılan bu çalışma anlatılan uygulamalara ek olarak sınıf içinde ya da dışında yeni yöntemlere rehber niteliği taşıyabilir.
- ✓ Farklı bir uygulama olarak birkaç temanın karışımı kelimeler bir araya getirilerek dil öğrenen yabancı uyruklu ve işitme engeli bulunan bireylerin bu metinleri çözümlemesi ve anlaması sağlanabilir.
- ✓ Sadece harflerin öğretimine yönelik ve kelime yazma kapsamında alternatif bir çalışma yapılabilir.
- ✓ Özel isimlerin parmak alfabesi kullanılarak öğretimi şeklinde çalışmalara yer verilebilir.

- ✓ İşitme engelli bireyler için basılı materyaller geliştirilerek seviyelere göre kaynaklar hazırlanabilir.
- ✓ Metin haline getirilmiş el işaretlerine yönelik anlama çalışmaları yapılabilir.
- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında işitme engelliler için sözlük hazırlanabilir.
- ✓ Tanınmış kişiler, yer adları, kurum isimlerinin öğretimine ilişkin alternatif kaynaklar alana katkı sunabilir.
- ✓ Bu çalışmada bahsedilen temaların dışında ülkeler, yiyecekler, içecekler, spor terimleri, meslekler vb. temaların olduğu bir araştırma yapılabilir.
- ✓ Türkçenin sözdizimine uygun olacak şekilde Türk işaret dili sözdizimi çalışmaları dil öğretimine katkı sağlayabilir.
- ✓ Görsel olarak kullanılan resimlerin yanında gerçeğe uygun animasyonlar ya da hareketli resimlere yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Adem E, Arslan M (2010) Yabancılara Türkçe öğretiminde görsel ve işitsel araçların etkin kullanımı. *Dil Dergisi* 147(63-86):24.
- Akalın ŞH (2013) Türk işaret dili. *Yeni Türkiye Dergisi* (Türkçe Özel Sayısı) 55:1496-1502.
- Akalın ŞH. (2014a). Türk işaret dili tarihi. In. Ş.H. Akalın ve S. Cavkaytar, S. (Eds), Türk İşaret Dili (pp.2-31). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akalın, Ş. H., (2014b). Dünyada işaret dili. In. Ş.H. Akalın ve S. Cavkaytar, S. (Eds), Türk İşaret Dili (pp.32-59). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akalın, ŞH., Oral, Z. ve Cavkaytar, S. (2014). Türk İşaret Dili. In.Akalın ve S. Cavkaytar, S. (Eds), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akçamete G (2003) *İşitme engelliler eğitiminde öğretmen el kitabı* (MEB Yayınları, Ankara).
- Akçamete G, Ceber H (1999) Kaynaştırılmış sınıflardaki işitme engelli ve işiten öğrencilerin sosyometrik statülerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi* 2(3): 64-74.
- Akfırat FÖ (2004). Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 5 (1): 9-22.
- Aksan D (1977) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Aksan D (2003) *Kültür ve Bilim Dili Olarak Türkçe* (Dil, Kültür ve Çağdaşlaşma) (H. Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yayınları, Ankara).
- Aran O, Akarun L (2009) İşaret dili işleme ve etkileşimli işaret dili eğitim araçları *Boğaziçi İşaret Dergisi İ.E.E.E.* 16 (1): 81-93.
- Arık, E. (2016) Geçmişten geleceğe Türk işaret dili araştırmaları. In.E. Arık (Ed.), *Ellerle Konuşmak: Türk İşaret Dili Araştırmaları* (pp. 7-22). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Arslan M, Gürdal A (2012) Yabancılara görsel ve işitsel araçlarla Türkçe kelime öğretim yöntemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20(1):255-270.

- Ataman A (2005) *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara).
- Ataman A (2009) *Özel Gereksinimli Çocuklar* (Gündüz Yayıncılık, Ankara).
- Atmaca B (2017) 5. Ve 8. Sınıf işitme cihazı kullanan öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin incelenmesi ve kelime servetlerinin belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Aydemir ÖE (2016) Dördüncü sınıf Türkçe dersi öğretim programının görsel okuma ve sunu becerilerini geliştirme açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Aykaç N (2015) Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin genel tarihçesi ve bu alanda kullanılan yöntemler. *Turkish Studies* 10(3) :161-174.
- Baltaş Z, Baltaş A (1992) *Beden dili* (Remzi Yayınları, İstanbul).
- Bekleyen N (2015) *Dil Öğretimi* (Pegem Akademi, Ankara).
- Birinci FG (2014) İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen işitme engelli öğrencilere kelime öğretiminde görsel materyallerin etkililiği (Yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Brown R (1978) Why are signed languages easier to learn than spoken languages. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences* 32(3): 25-44.
- Bulut S (2015) Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi. *Kesit Akademi Dergisi* 1(1): 138-173.
- Bulut S (2018) İşitme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde üç boyutlu teknolojilerin yeri. *Millî eğitim dergisi* 47(218): 21-54.
- Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F (2017) *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara).
- Can C (2011) *Avrupa Birliği Dil Politikası ve Yabancı Dil Olarak Türkçe* (Anı Yayıncılık, Ankara).
- Chomsky N (2002) *Dil ve Sorumluluk*, çev. Hüsnü Özasya. (Ekin Yayınları, İstanbul).
- Csizer K, Kontra EH (2020) Foreign Language Learning Characteristics of Deaf and Severely Hard-of-Hearing Students *The Modern Language Journal* 104(1): 233-249.
- Çelebi M (2006) Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (21): 285-307.

- Çiftçi Ö, Çeçen MA (2014) Kelime öğretimi. A Güzel ve H.Karatay(ed.). Türkçe öğretimi. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Deliveli K (2020) İşitme engelli öğrencilere sunulan eğitim hizmetlerinin değerlendirilmesine ilişkin nitel bir araştırma *SDU International Journal of Educational Studies* 7(1): 26-44.
- Demirekin B (2016) Yaklaşımdan Tekniğe Yabancılara Türkçe Öğretimi ve Yöntem Sonrası Dönem. Burak Tüfekçioğlu, Faruk Yıldırım (Ed.) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Kuramlar, Yöntemler, Beceriler, Uygulamalar içinde (s. 43-78) (Pegem Akademi, Ankara).
- Demirel Ö (1993) *Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler, Yöntemler, Teknikler* (USEM Yayınları, Ankara).
- Dikyuva H, Makaroğlu B, Arık E (2015) *Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı* (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme* (2021) (Avrupa Konseyi).
- Domagała-Zyśk E, Kontra EH (Eds.) (2016) English as a foreign language for deaf and hardof-hearing persons: Challenges and strategies. Cambridge Scholars Publishing.
- Duman GB (2013) Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde materyal geliştirme ve materyallerin etkin kullanımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 1(2): 1-8.
- Durmuş M, Okur A (2013) *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- Ege P (2006) Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 7 (2): 1- 23.
- Ekim A, Ocakçı AF (2012) 8-12 Yaş arası işitme engelli çocukların yaşam kalitesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi* 11(1): 17-23.
- Erdiken B (2010) İşitme Engelli Öğrencilere Yazılı Anlatım Öğretiminde İki Yaklaşım ve Değerlendirme. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi* 39(186): 85-105.
- Ergin M (1980) *Türk Dil Bilgisi* (Boğaziçi Yayınları, İstanbul).
- Erişkon C, B. (1999). Yabancı Dil Öğretiminde Bilgisayar. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi* 64: 26-29.
- Etçi A (2013) İşitme engelli öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Geç E (1996) İlkokul çağındaki işitme kayıplı çocukların santral-anlık hafıza becerilerinin incelenmesi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gedikli Y (2015) *Dillerin Şifresi Dilleri Kökeni ve Türeyişi* (Boğaziçi Yayınları, İstanbul).
- Girgin MC (2003) *İşitme engelli çocukların eğitime girişi* (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).
- Girgin Ü (2005) İşitme engelli çocuklarda bireyselleştirilmiş okuma eğitimi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET* 4(3): 143-150.
- Göksel A, Taşçı SS (2016) *Türk İşaret Dili'nde Ödünçlemeler, Ellerle Konuşmak: Türk İşaret Dili Araştırmaları* (Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Gül F, Soysal B (2009) Dil ve düşünce ilişkisi üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 13: 65-76.
- Gün M, Türk A (2021) İşitme Engeli Olan Yabancı Uyruklu Bireylerin İşaret Dili Üzerinden Türkçe Öğrenim Süreci. *Türk Dil Kurultayı Dergisi* 1: 839-852. Ankara.
- Günay VD (2013) *Dil ve İletişim* (Papatya Bilim, İstanbul).
- Güzel A, Barın E (2013) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Hengirmen M (2006) *Yabancı dil öğretim yöntemleri ve tömer yöntemi* (Engin Yayınevi, Ankara).
- Işıkdoğan UN (2017) İşitme engelli okuyucuların okuma sürecinde Türkçenin ve Türk İşaret dilinin biçim-sözdizim özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 18(2):291-308.
- İşcan A (2011) Türkçenin Yabancı Dil Olarak Önemi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 2(4): 29-36.
- Kantor R (1980) The acquisition of classifiers in American sign language. *Sign Language Studies* 28: 198-208.
- Karaca MF, Bayır Ş (2018) Türk İşaret Dili İncelemesi: İletişim ve Dil Bilgisi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)* 2(2): 35-58.
- Karamustafaoğlu O (2006) Fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanma düzeyleri: Amasya ili örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1):90-101.
- Karasar N (2010) *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).
- Karataş K (2002) Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunlarına Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi* 2(2): 43-55.

- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27(1): 141-153.
- Kemaloğlu YK (2014c) Konuşamayan işitme engellilerin tarihi. *Ankara KBB ve BBC Dergisi* 22(1): 14-28.
- Kılıç V (2002) *Dilin İşlevleri ve İletişim* (Papatya Yayınları, İstanbul).
- Kocabıyık D (2013) İşitme engelli öğrencilere Türkçe öğretimindeki bazı sorunlar. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi* 3(4): 8-14.
- Korkut E, Onursal Aİ (2015) *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* (Seçkin Yayıncılık, Ankara).
- Kurt B (2017) İşitme engelliler okullarında çalışan Türkçe öğretmenlerinin Türkçe eğitimine ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(43): 381-392.
- Küçük Y, Arıkan D (2006) İşitme engelli çocukların topluma uyum sorunlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 9(4): 22-30.
- Malkoç T, Ceylan F (2013). Okul öncesi dönem işitme engellilerde müzik eğitimi ile çocukların gelişim özellikleri üzerine terapötik bir çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 2(1): 117-126.
- Massi SM, Salija K, Muhayyang M (2019).Teacher's beliefs on the use of visual materialsin teaching english vocabulary to the deaf students. Erişim adresi: <http://eprints.unm.ac.id/15261/1/article%20jurnal.pdf>
- Nasir NAM, Hashim H, Rashid SMM, Yunus MM (2021) Exploring the Potential Usage of Mobile Technologies Among the Hearing-Impaired Students in Learning English as a Second Language (ESL). *International Journal of Interactive Mobile Technologies* 15(19): 48-63.
- Nowak MA, Krakauer DC (1999) The evolution of language. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 96(14): 8028-8033.
- Oral AZ (2016) *Türk İşaret Dili çevirisi* (Siyasal Kitabevi, Ankara).
- Ozimek E, Sek A, Wicher A, Skrodzka E, Konieczny J (2004) Spectral enhancement of Polish vowels to improve their identification by hearing impaired listeners, *Applied Acoustics*, 65: 473-483.
- Özdemir C (2018) Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihçesi. *Alatoo Academic Studies* 2: 58-65.
- Özer DS (2001) *Engelliler için beden eğitimi ve spor* (Nobel Yayınları, Ankara).
- Özgür İ (2013) *Engelli Çocuklar ve Eğitimi-Özel Eğitim* (Karahana Kitabevi, Adana).
- Özkan M (2009) *İnsan, iletişim ve dil* (Akademik Kitaplar, İstanbul).

- Özsoy Y, Özyürek M, Eripek S (1998) *Özel eğitime giriş: özel eğitime muhtaç çocuklar* (Karatepe Yayınları, Ankara).
- Özsoy Y, Özyürek M, Eripek S (2002) *Özel Eğitime Giriş* (Karatepe Yayınları, Ankara).
- Öztürk S (2006) Görme ve ortopedik engelli ilköğretim öğrencilerinin benlik kavramlarının özel eğitim okullarına veya kaynaştırma eğitimine devam etme durumlarına göre incelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Piştav Akmeşe, P. (2015). Doğuştan ileri/çok ileri derecede işitme kayıplı çocukların dil becerilerine ilişkin araştırmaların incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi* 16(2): 392- 407.
- Sapir E (1921) *Language: An Introduction to the Study of Speech* (Brace and Company, New York).
- Sarıkaya E. Uzuner Y (2013) İşitme engelli çocukların okuma yazma öğrenmelerine ilişkin öğretmen görüşleri *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education* 1(1): 31-61.
- Sennaroğlu G, Yücel E, Türkyılmaz D, Yılmaz S, Er E (2014) *İşitme engelli çocuklar aile eğitim rehberi* (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, Ankara).
- Sultanbekova A (2019) Teaching English as a Foreign Language to Deaf and Hard-of-Hearing Students at One School in Kazakhstan (Master's thesis). Nazarbayev University, Graduate School of Education. Nur-Sultan.
- Şahin TY, Yıldırım S (1999) *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (Anı Yayıncılık, Ankara).
- Şipal RF (2002) 7-11 yaş arası işitme engelli ve normal işiten çocukların sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrikulu L, Ünsal BS (2019) İşitme engelli yabancı öğrencilere Türkçe öğretilirken Türk işaret dilinin kullanılması. *INCOLL*.
- Tarakçı G, Kaplan N (2006) İşitme engelli öğrencilerde sosyal faaliyetlerin matematik başarısına etkileri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13: 148-153.
- Tarcan A (2004) *Yabancı Dil Öğretim Teknikleri* (Nobel Yayıncılık, Ankara).
- Taştan O (2015) *İşitme Engelli Öğrenciler İçin Türkçe Öğrenci Ders ve Çalışma Kitabı* (Parafiks Yayınevi, Edirne).
- Tayfun R (2009) *Etkili İletişim ve Beden Dili* (Nobel Yayıncılık, Ankara).

- TDK (2009) *Türkçe Sözlük* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Tiryaki EN (2014) Ortaokulda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin Türkçe eğitiminin ve okuma-yazma becerilerinin değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tiryaki EN (2014) Ortaokulda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin yazılı metinlerini oluşturmadaki sorunları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 2(3):101-121.
- Tiryaki EN (2014) Ortaokulda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin yazılı anlatım beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11(26):247-258.
- Tiryaki EN (2015) Ortaokulda öğrenim gören işitme engelli öğrencilerin Türkçe derslerinde kullanılan materyaller üzerine bir değerlendirme. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları* 3(1): 1-8.
- Tüfekçioğlu U (1998) İÇEM**de uygulandığı şekli ile doğal işitsel-sözel yaklaşım nedir? *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8(1-2): 113-123.
- Tüfekçioğlu U (1998) *İşitme engelliler* (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).
- Tüfekçioğlu U (2003) *İşitme, konuşma ve görme sorunları olan çocukların eğitimi* (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir).
- Türk İşaret Dili Sözlüğü* (2015) (Meb Yayınları, Ankara).
- Uçak S (2016) Dil öğrenimi ve Edinimi üzerine bir tartışma. *Aydın Tömer Dil Dergisi* 1(1): 65-80.
- Uğurlu E (2014) Engellilerin eğitim hayatında yaşadığı zorluklar. *Eğitime Bakış: Eğitim, Öğretim ve Araştırma Dergisi* 31: 72-74.
- Uğurlu N (2017) İşitme Engelli Okuyucuların Okuma Sürecinde Türkçenin ve Türk İşaret Dilinin Biçim-Sözdizim Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* Ankara.
- Uysal A (2010) İşitme engellilerde Türkçe öğretimi, sorunlar, öneriler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın A (2002) *Türkçe Öğretim Yöntemleri* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Yalçın SK, Şengül M (2007) Dilin iletişim sürecindeki rolü ve işlevleri. *Türkoloji Araştırmaları Dergisi* 2(2): 749-769
- Yaman E (2007) *Doğru Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı Sözlü Anlatım* (Savaş Yayınevi, Ankara).

Yaman F, Dönmez O, Avcı E, Yurdakul IK (2016) İşitme engelli öğrencilerin okuma-yazma eğitiminde mobil uygulama kullanımı. *Eğitim ve Bilim Dergisi* 41(188): 153-174

Yaman NG (1999) 6-10 Yaş arası çok ileri derecede işitme engelli çocukların algı, bellek ve küçük kas gelişimlerinin incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 11: 379-404.

Yanpar T (2005) *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (Anı Yayıncılık, Ankara).

Yanpar T (2011) *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (Anı Yayıncılık, Ankara).

Yıldırım A, Şimşek H (2008) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Seçkin Yayınevi, Ankara).

Zehsan U (2003) Aspects of Türk işaret dili (Turkish Sign Language). *Sign Language and Linguistics* 6(1): 43-75.

İnternette Alınan Kaynaklar

<https://www.bulmacabulmaca.com/terimler/ozel-egitim-terimi-agir-isiten-birey-nedir/>
(14.04.2022).

<https://www.ailemozelegitim.com/calisma-alanlari/isitme-engelli-bireyler> (14.04.2022).

<http://www.alfabe.gen.tr/isaret-dili-alfabesi.html>(26.02.2022).

